

1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

1.2.1 ที่ตั้ง

โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ตั้งอยู่บ้านนาหนูน หมู่ที่ 1 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีเนื้อที่ 14 ไร่ 3 งาน 30 ตารางวา ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของจังหวัดน่าน ระยะทาง 46 กิโลเมตร มีเขตบริการการศึกษาแก่สองหมู่บ้านคือ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ

1.2.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านแหน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านนาหนูน 2 และบ้านนาหนูน 3
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านเชียงแล บ้านพ่อ และบ้านนาทราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านฮวก

1.2.3 การคมนาคม

โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ตั้งอยู่ติดกับถนนลาดยางสาย 3 ด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ติดกับถนนสายท่าวังผา-สบ춘 ทิศตะวันออกติดกับถนนสายนาหนูน-ท่าคำ และทิศตะวันตกติดกับถนนสายบ้านนาหนูน 1-สบสาย การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล

1.3 ข้อมูลพื้นฐาน

โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีบุคลากรทั้งหมด 12 คน เป็นชาย 6 คนหญิง 6 คน ประกอบด้วยข้าราชการครู จำนวน 11 คน นักการภารโรง จำนวน 1 คน ซึ่งแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนบุคลากร

ประเภทบุคลากร	จำนวนบุคลากร			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	
1. ข้าราชการครู	5	6	11	
2. ลูกจ้างชั่วคราว	1	-	-	
รวม	6	6	12	

ตารางที่ 2 ข้อมูลบุคลากร

ที่	ชื่อ – สกุล	ตำแหน่ง/ ระดับ	เลขที่ ตำแหน่ง	วุฒิ การศึกษา	วิชาเอก
1	นายชาติรี อุ่นใจ	อาจารย์ใหญ่	1761	พธ.บ.	บริหารการศึกษา
2	นางกานช้อน ท้าวฮ้าย	อ. 2 ระดับ 7	1762	คป.	สังคมศึกษา
3	นายสมบุญ ไชยสาลี	อ. 2 ระดับ 7	1761	พม.	-
4	นางปารวี เดียวตระกูล	อ. 2 ระดับ 7	1763	ศษ.บ	ประถมศึกษา
5	นางอัมพัน ปาละ	อ. 3 ระดับ 8	1764	คป.	ประถมศึกษา
6	นางมาลี ศรีทองอินทร์	อ. 2 ระดับ 7	1765	คป.	การศึกษานอก ระบบ
7	นายอดิศักดิ์ พียะ	อ. 2 ระดับ 7	1766	คป.	บริหารการศึกษา
8	นายใหม่ ธนะวงศ์	อ. 2 ระดับ 7	1767	วท.บ	เทคโนโลยีการ เกษตร
9	นางเจษฎาภรณ์ ไบยา	อ. 2 ระดับ 7	1768	ศษ.บ	ประถมศึกษา
10	นางจรวรรพ เทพสุคนธ์	อ. 2 ระดับ 7	1769	คป.	ประถมศึกษา
11	นายเจสสิว ธนะขว้าง	อ. 2 ระดับ 7	1770	สส.บ	ส่งเสริมเกษตรฯ
12	นายพุลเกียรติ ไบยา	นักการภารโรง	1772	ม.6	-

1.4 เขตบริการโรงเรียน

ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มี 2 หมู่บ้านคือ บ้านนาหนูน 1 หมู่ที่ 1 และบ้านพ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

1.5 จำนวนนักเรียนในปีการศึกษา 2546

การดำเนินการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ได้เริ่มทำการศึกษาในช่วงของปีการศึกษา 2546-2547 ดังนั้นจึงเสนอข้อมูลของโรงเรียนในปีการศึกษา 2546 และ 2547 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 จำนวนนักเรียนในปีการศึกษา 2546

ระดับชั้น	จำนวน ห้องเรียน	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	1	4	-	4
อนุบาล 2	1	7	9	16
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	1	6	7	13
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	1	6	10	16
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	1	16	10	26
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	1	14	4	18
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	1	9	8	17
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	1	13	4	13
รวม	8	76	52	128

ตารางที่ 4 จำนวนนักเรียนในปีการศึกษา 2547

ระดับชั้น	จำนวน ห้องเรียน	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	1	4	1	5
อนุบาล 2	1	5	3	8
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	1	9	7	16
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	1	5	7	12
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	1	8	10	18
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	1	15	9	24
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	1	14	4	18
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	1	9	7	16
รวม	8	69	48	117

1.6 เกียรติยศที่ได้รับ

1.6.1 เกียรติยศที่โรงเรียนได้รับ

- โรงเรียนส่งเสริมการอ่านยอดเยี่ยม ประจำปีการศึกษา 2545-2546
- โรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปีการศึกษา 2545-2546
- โรงเรียนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปีการศึกษา 2545-2547
- โรงเรียนในโครงการยุวทูตแห่งความดี ปีการศึกษา 2546-2547
- โรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนในฝัน ปีการศึกษา 2546-2547
- โรงเรียนศูนย์เครือข่ายเทคโนโลยีประจำตำบล

1.6.1 เกียรติยศที่ครูและบุคลากรได้รับ

- ครูต้นแบบ ปีพุทธศักราช 2545 จำนวน 1 คน
- ครูต้นแบบ ปีพุทธศักราช 2546 จำนวน 3 คน
- ครูบรรณารักษ์ดีเด่นประจำปีการศึกษา 2545-2547

1.6.3 เกียรติยศที่นักเรียนได้รับ

- ชนะเลิศการคัดลายมือ (ห้วกลม) ระดับ ป.3-4 ของจังหวัดน่าน ปี 2545
- ชนะเลิศการคัดลายมือ (ห้วกลม) ระดับ ป.3-4 ของอำเภอท่าวังผา ปี 2545
- ชนะเลิศการร้อยมาลัย ระดับ ป.5-6 ของอำเภอท่าวังผา ปี 2545
- ชนะเลิศการฟังจับใจความ ระดับ ป. 5-6 ของอำเภอท่าวังผา ปี 2545
- ชนะเลิศกีฬาฟุตบอล ตะกร้อ และวอลเลย์บอล ของกลุ่มโรงเรียนแสนทอง ปี 2540-2546
- ชนะเลิศการแข่งขันทักษะวิทยาศาสตร์ ระดับอำเภอ ปีการศึกษา 2545
- รองชนะเลิศการแข่งขันวิ่ง 30 x 400 เมตร ประจำปีการศึกษา 2546-2547
- รองชนะเลิศการแข่งขันทักษะวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก ปีการศึกษา 2547

1.7 อาคารสถานที่

โรงเรียนบ้านนาหนอง 1 มีอาคารแยกเป็นอาคารเรียน จำนวน 3 หลังและมีอาคารประกอบ จำนวน 5 หลัง คือ

อาคารเรียน

- แบบ ป.1 จ จำนวน 3 ห้องเรียน สร้างปี พ.ศ. 2517 โดยการจัดสรรงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด

- แบบ ป.1 ข จำนวน 6 ห้องเรียน สร้างปี พ.ศ. 2520 โดยการจัดสรรงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัด

- แบบชั้นเดียวใต้ถุนสูง จำนวน 3 ห้องเรียน สร้างปี พ.ศ. 2546 โดยการบริจาคของ ชุมชนและผู้มีจิตศรัทธา "อาคารติชมะปัญญาประชาร่วมใจ"

อาคารประกอบ

- บ้านพักครู 1 หลัง จำนวน 2 ห้องนอน สร้างปี พ.ศ.2521
- ห้องส้วม 2 หลัง จำนวน 4 ห้อง สร้าง พ.ศ.2521 และ 2540
- ถังเก็บน้ำฝน แบบ ฝ. 33 จำนวน 3 ถัง สร้างปี พ.ศ. 2529
- อาคารอเนกประสงค์ แบบ สปช. 1 หลัง สร้าง พ.ศ. 2532

2. สภาพของบ้านนาหนูน 1

จากการศึกษาสภาพของบ้านนาหนูน 1 สามารถนำเสนอเป็นประเด็นคือ ประวัติบ้านนาหนูน 1 ประชากรในหมู่บ้าน สาธารณูปโภคในชุมชน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษา สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว และสถานการณ์ปัญหาของหมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประวัติบ้านนาหนูน 1

บ้านนาหนูน 1 มีบรรพบุรุษอยู่ทางตอนใต้ประเทศจีน เป็นชนเผ่าลัวที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากสิบสองปันนา เมื่อประมาณ 600 กว่าปีที่ผ่านมา โดยอพยพมาครั้งแรกประมาณ 10 หลังคา มีต้นตระกูลปาละ (สามีชื่อปา ภรรยาชื่อละ) ต้นตระกูลเนตรวีระ (สามีชื่อพ่อหลวงเนตร ภรรยาชื่อวีระ) และต้นตระกูลไชยขันธุ์ (สามีชื่อไชย ภรรยาชื่อขันธุ์) มาตั้งรกรากอยู่บริเวณป่าขุ่นด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านปัจจุบัน การเดินทางอพยพมาตามลำน้ำยาว และได้มาพบผาหนูนมีที่ราบลุ่มริมน้ำ จึงได้ตั้งรกรากและเรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านผาหนูน" ตามชื่อผาขนาดใหญ่ที่อยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน

เมื่อมาตั้งรกรากก็ได้บุกเบิกที่ดินดังกล่าวเป็นนาจึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นบ้านนาหนูน ในปัจจุบัน บ้านนาหนูน 1 เดิมตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบัว จังหวัดน่าน ต่อมา มีการแยกเขตการปกครองของอำเภอท่าวังผา จึงได้โอนย้ายมาอยู่ในปกครองของอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

บ้านนาหนูน 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ลักษณะของหมู่บ้านตั้งอยู่ริมที่ราบลุ่มลำน้ำยาว โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าวังผา ประมาณ 4 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดน่าน เป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร

2.2 ประชากรในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านนาหนูน 1 หมู่ที่ 1 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีจำนวนหลังคาเรือน 230 ครอบครัวย มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 1,541 คน เป็นชาย 756 คน หญิง 785 คน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม รองลงมาคือ อาชีพการค้าขาย รับราชการ และรับจ้างทั่วไป

2.3 สาธารณูปโภคในชุมชน

2.3.1 แหล่งน้ำ

ชุมชนบ้านนาหนูน 1 มีพื้นที่การตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวตามลำน้ำยาวด้านทิศตะวันตก อาศัยน้ำยาวในการดำรงชีวิตทั้งการอุปโภคและบริโภค แหล่งน้ำผิวดินมีคุณภาพที่เหมาะสม แต่ยังไม่มียระบบน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน จากการสำรวจพบว่า มีบ่อน้ำตื้นส่วนตัวจำนวน 97 บ่อ มีบ่อน้ำบาดาลส่วนตัวจำนวน 5 บ่อ และมีบ่อน้ำบาดาลสาธารณะจำนวน 1 บ่อ แทบทุกครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี มีจำนวน 204 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 87.60 ส่วนน้ำสำหรับการเกษตรมีจำนวนไม่เพียงพอโดยเฉพาะฤดูแล้ง

2.3.2 บริการสาธารณะในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านนาหนูน 1 มีโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานบังคับ 9 ปี ให้บริการให้การศึกษานาน 1 แห่ง ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน มีศาลาประชาธิปไตยสำหรับการประชุมหมู่บ้าน มีลานตากผลผลิตผลการเกษตรประจำหมู่บ้าน มีลานกีฬาต้านยาเสพติด มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร และมีวัด 1 แห่ง คือ วัดบ้านนาหนูน 1 ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่ก่อสร้างควบคู่กับการก่อตั้งหมู่บ้าน ในวัดมีเจดีย์และมีพระพุทธรูปไม้ขนุนขนาดใหญ่เป็นพระประธานในวิหาร เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน

2.3.3 การคมนาคมและการสื่อสาร

ชุมชนบ้านนาหนูน 1 ตั้งอยู่ติดกับถนนลาดยางสายท่าวังผา-สบขุ่น การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล มีโทรศัพท์ประจำบ้าน โทรศัพท์มือถือ โทรสาร ไว้สำหรับสื่อสารของชุมชน

2.4 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม รองลงมาคือ ค้าขาย รับจ้าง และมีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพรับราชการ จากการสำรวจข้อมูลประชากรในหมู่บ้านนาหนูน 1 พบว่า ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 71.62 อาชีพค้าขายร้อยละ 13.71 อาชีพรับราชการ ลูกจ้างประจำ และรัฐวิสาหกิจร้อยละ 7.20 อาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 4.15 และอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 3.32 ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 60,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือน (ข้อมูล จปฐ.2546 และข้อมูลพื้นฐานจาก อบต.แสนทอง) มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 อาชีพเกษตรกรรม

- การทำนาข้าว ส่วนใหญ่ข้าวที่ปลูกเป็นข้าวเหนียว ประชากรที่มีอาชีพทำนา จำนวน 215 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำนาประมาณ 400 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000 บาท/ปี
- การทำไร่ ประชาชนจะปลูกพืชไร่อายุสั้นมีอายุการปลูกถึงเก็บเกี่ยวน้อยกว่า 4 เดือน ส่วนใหญ่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 1,032 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000 บาท/ปี
- การทำสวนผลไม้ จำนวน 15 ครัวเรือน จำนวน 25 ไร่ ผลไม้ที่ปลูกคือ ลำไย และมะขาม มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 10,000 บาท/ปี
- การทำผักสวนครัว ผักที่มีปลูกมากได้แก่ ผักกาดเขียวปลี ผักหางหงส์ และ ผักกาดดอง มีพื้นที่ปลูก 10 ไร่ จำนวน 5 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 30,000 บาท/ปี

2.4.2 อาชีพค้าขาย

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการค้าขายผลิตผลทางการเกษตร ได้แก่ ข้าวโพด ยาลิ้น (ยาฉุน) หัตถกรรมครัวเรือนคือ ไม้กวาดดอกหญ้า และของป่าคือ ลูกชิด หน่อไม้ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 300,000 บาท/ปี

2.4.3 อาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ

อาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในหมู่บ้านคือ ข้าราชการครู สาธารณสุข พยาบาล หนาคาร ตำรวจ ทหาร ลูกจ้างประจำ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในประชากรอายุระหว่าง 24-45 ปี รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 280,000 บาท/ปี

2.4.4 อาชีพรับจ้างทั่วไป

ประชาชนส่วนหนึ่งเดินทางไปรับจ้างงานอยู่ในโรงงานในกรุงเทพ และปริมณฑล ใกล้เคียง มีส่วนน้อยที่รับจ้างทั่วไปอยู่ภายในหมู่บ้าน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 70,000 บาท/ปี แรงงานที่ออกไปขายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านช่างฝีมือและอุตสาหกรรม

2.4.5 อาชีพอื่น ๆ

อาชีพการให้บริการที่มีอยู่ในหมู่บ้านนาหนุน 1 ได้แก่ ร้านเสริมสวย ช่างไฟฟ้า ให้บริการเครื่องไฟ-ดนตรี จัดเก็บขยะ รับซื้อของเก่า และขับรถ

2.5 การปกครอง

ชุมชนบ้านนาหนุน 1 มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายอดุลย์ ไบยา และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายประสาท ณะขำว้าง และนายสมเกียรติ ไบยา ทำหน้าที่ปกครองหมู่บ้าน การปกครองหมู่บ้าน แบ่งออกเป็นหมวด "หมวด" หมายถึง การรวบรวมหลังคาเรือนหลายหลังคาที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง กันรวมกันเพื่อการปกครองและการพัฒนาบ้านนาหนุน 1 โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมวด

หมวดหนึ่ง ๆ มีจำนวนหลังคาเรือนประมาณ 50-80 หลังคาเรือน โดยแต่ละหมวดจะมีหัวหมวดคอยควบคุมดูแลและรับผิดชอบงานตามที่ผู้ใหญ่บ้านมอบหมาย

2.6 ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

ประชาชนทั้งหมดในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ มีวัดอยู่ 1 แห่ง คือ วัดบ้านนาหนูน 1 มีพระอธิการศรีนวล โชติวโร เป็นเจ้าอาวาส วัดบ้านนาหนูน 1 เป็นวัดที่สร้างมาคู่กับการก่อตั้งหมู่บ้าน มีศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญคือ พระวิหารสมัยโบราณ พระพุทธรูปแกะสลักไม้ปางต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ พระประธานในพระวิหารที่แกะสลักมาจากไม้ขนุนเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่หมู่บ้าน

แต่ชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อเรื่องการสร้างกำลังใจ การขับเป่าทุกข์ภัย เช่น การสูขวัญหรือเรียกขวัญ การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตา พิธีกรรมการเลี้ยงผี เป็นต้น

2.7 ภาษา

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร คือ ภาษาพื้นเมืองของล้านนาไทย แต่มีบางอักขระและสำเนียงการพูดจะแตกต่างจากภาษาพื้นเมืองล้านนาทั่วไปบ้าง

2.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านบ้านนาหนูน 1 ส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคงพอสมควร ภูมิปัญญาที่มีอยู่จึงเป็นภูมิปัญญาที่ประสบความสำเร็จทางด้านการประกอบอาชีพ และชาวบ้านยังนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันด้านธุรกิจของตนเอง เช่น โรงงานแปรรูปอาหารสัตว์ โรงงานไม้กวาด และกลุ่มเกษตรกรเพื่อการผลิต เป็นต้น ซึ่งมีผู้ทรงภูมิปัญญาของชุมชนดังนี้

1. นายเขียว ไบยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการจักสานเครื่องมือหาปลาและเครื่องใช้ครัวเรือน
2. นางศรีวรรณ ไบยา มีภูมิปัญญาด้านการทำไม้กวาดดอกหญ้า ซึ่งสามารถดำเนินงานเป็นธุรกิจในรูปแบบของโรงงานไม้กวาดดอกหญ้า
3. นายบุญลือ ไบยา ภูมิปัญญาในด้านดนตรีพื้นเมือง และการจ้อย ซอ
4. นายหอม ไบยา ภูมิปัญญาในด้านการเล่นดนตรี สลัด ซอซึง
5. นายถวิล ไบยา ภูมิปัญญาในด้านการเขียนตัวเมืองล้านนา การจ้อย กาพย์ธรรมและวรรณกรรมพื้นบ้าน

2.9 การศึกษา

ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 75 ปีลงมา สามารถอ่านออกเขียนได้ เด็กและเยาวชนทุกคนที่อยู่ในวัยการศึกษา ได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์

หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาในพื้นที่มีอยู่ 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 โดยให้บริการการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนระดับชั้นที่สูงขึ้นไปเยาวชนจะเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ประชากรในหมู่บ้านวัย 60 ปีขึ้นไป มักจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ประชากรที่อยู่ในวัย 40-59 ปี ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ประชากรที่อยู่ในวัย 30-39 ปี ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ส่วนระดับอุดมศึกษามักไปเรียนตามสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งในจังหวัดน่านและต่างจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

นอกจากนี้ยังมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าวังผา มาตั้งศูนย์การเรียนรู้อยู่ในโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เพื่อให้บริการแก่นักเรียนศึกษาที่ต้องการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกด้วย

2.10 สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านนาหนูน 1 มีสถานที่ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญทางด้านศาสนา การปกครอง และการท่องเที่ยวหลายแห่ง ดังนี้

1. พระพุทธรูปไม้ขนุน เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดนาหนูน 1 เป็นฝีมือของช่างล้านนา มีอายุประมาณ 600 กว่าปี เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนในท้องถิ่นมาก
2. เจดีย์วัดนาหนูน 1 เป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่ในวัดนาหนูน 1 สร้างโดยเกจิอาจารย์ชื่อดังของล้านนา คือ ครูบาคำหล้า เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน และจะมีการทำบุญขึ้นธาตุเป็นประจำทุกปีคือ 5 เป็ง
3. แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งอยู่บริเวณลำน้ำยาว มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร มีปลาพื้นเมืองที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้หลายชนิด

2.11 สถานการณ์ปัญหาของชุมชน

2.11.1 สถานการณ์ยาเสพติด

ในระหว่างปีพ.ศ. 2538-2544 บ้านนาหนูน 1 เป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหายาเสพติดที่สูงพอสมควร เพราะประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานส่วนหนึ่งเสพยาเสพติดประเภทยาบ้า สร้างปัญหาให้กับครอบครัว ชุมชน มีหัวหน้าครัวเรือนหลายครอบครัวถูกจับกุมจองจำอยู่ในเรือนจำด้วยโทษเกี่ยวกับยาเสพติด มีหลายครอบครัวที่ย่ำแย่กันเพราะผลของการติดยาเสพติด แต่ภายหลังเมื่อรัฐบาลได้เอาจริงเอาจังกับปัญหายาเสพติด ทำให้ประชากรในหมู่บ้านที่เสพยาได้เลิกยาเสพติดได้อย่างสิ้นเชิง และเข้ารับการอบรมจากศูนย์วิทยุณาน ทำให้การดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นอยู่อย่างปกติสุข

ปัญหายาเสพติดของชุมชน โรงเรียนบ้านนาหนูน1 องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง และชุมชน ได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันแก้ไขปัญห และเฝ้าระวังติดตามสถานการณ์ ยาเสพติดอยู่ตลอดเวลา โดยมีการจัดอบรมและรณรงค์ต่อต้านอย่างต่อเนื่อง

2.11.2 ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชนบ้านนาหนูน 1 ซึ่งเป็น ปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่และทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องจากการขยายตัวของ ชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้มีขยะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งที่เป็นขยะที่เกิดจากครัวเรือน และขยะที่เกิด จากเศษวัสดุขุดบิทางการเกษตร เช่น ข้าวโพด ยาสูบ เป็นต้น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ได้จัดให้มีรถจัดเก็บขยะไว้บริการภายในชุมชน แต่ด้วยจำนวนของขยะที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ไม่สามารถ นำขยะไปทิ้งได้หมด ส่งผลให้ขยะเน่าเหม็นส่งกลิ่นรบกวนชาวบ้านที่อยู่ใกล้

2.11.3 ปัญหาสารเคมีตกค้างในกระแสดเลือด

ชาวบ้านมีปัญหาด้านสุขภาพ อันเนื่องมาจากการตกค้างของสารเคมีจากการทำ การเกษตรเพื่อการจำหน่าย ชาวบ้านมักจะนำสารเคมีมาใช้ทั้งการกำจัดวัชพืช พ่นแมลง ฮอริโมน บำรุงพืช ทำให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้างในร่างกาย ซึ่งเป็นปัญหาที่เริ่มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น อย่างรวดเร็วอีกปัญหาหนึ่ง

3. สภาพของบ้านบ้านพ้อ

จากการศึกษาสภาพของบ้านพ้อ สามารถนำเสนอเป็น 10 ประเด็น ได้แก่ ประวัติชุมชน บ้านพ้อ ประชากรในหมู่บ้าน สภาพทางภูมิศาสตร์ สาธารณูปโภคในชุมชน สภาพพื้นฐานทาง เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษา และ สถานการณ์ปัญหาของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประวัติชุมชนบ้านพ้อ

ชุมชนบ้านพ้อ เป็นชุมชนขนาดเล็ก ก่อตั้งเมื่อประมาณ 200 ปีผ่านมา โดยชาวบ้าน เล่าขานกันว่า ได้มีวีรบุรุษราช (ภาษาพื้นเมืองล้านนาเรียกว่า"จ้าวป้อ") มีขนาดใหญ่ตัวหนึ่งได้ เดินทางมาบริเวณดังกล่าว และได้มาเสียชีวิตลงบริเวณหมู่บ้าน จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านพ้อ" ตามชื่อวีรบุรุษราชซึ่งแปลเป็นภาษาท้องถิ่นว่า "วีรตัวผู้"

บ้านพ้อ เดิมตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบัว จังหวัดน่าน ต่อมามีการแยกเขตการ ปกครองเป็นอำเภอท่าวังผา จึงได้โอนย้ายมาอยู่ในปกครองของอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ชุมชนบ้านพ้อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ริมที่ราบลุ่มลำน่านริม โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าวังผาประมาณ 8 กิโลเมตร และห่างจาก จังหวัดน่าน เป็นระยะทางประมาณ 44 กิโลเมตร

3.2 ประชากรในหมู่บ้าน

ประชาชนในเขตหมู่บ้านเป็นชาวไทยพื้นเมือง มี 105 ครัวเรือน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 356 คน เป็นชาย 193 คน หญิง 163 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

3.3 สภาพทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านพ้อ หมู่ที่ 3 เป็นที่ราบลุ่มลำนํ้าริม โดยมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านฮวก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านนาหนูน 1
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านนาทราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านดอยด้ว

3.4 สาธารณูปโภคในชุมชน

3.4.1 แหล่งน้ำ

ชุมชนบ้านพ้อมีลำห้วยน้ำริมไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งเป็นลำห้วยธรรมชาติที่มีน้ำไหลตลอดปี เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการอุปโภค การทำเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์ ชุมชนบ้านพ้อมีน้ำอุปโภคบริโภคอุดมสมบูรณ์ ทุกครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับบริโภคและอุปโภคตลอดปี และมีประปาประจำหมู่บ้านให้บริการประชาชน

3.4.2 บริการสาธารณะในหมู่บ้าน

บ้านพ้อไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ไม่มีสถานศึกษา ดังนั้นเด็กทั้งหมดในวัยการศึกษาภาคบังคับจะไปเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ซึ่งโรงเรียนเดิมที่มีอยู่ได้ยุบรวมกับโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีศาลาประชาธิปไตยสำหรับการประชุมหมู่บ้าน และมีวัด 1 แห่ง คือ วัดปิตุราชฎร์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่ก่อสร้างควบคู่กับการก่อตั้งหมู่บ้าน และมีประปาประจำหมู่บ้านให้บริการสำหรับประชาชนอย่างเพียงพอ

3.4.3 การคมนาคมและการสื่อสาร

บ้านพ้อ ตั้งอยู่ติดกับถนนลาดยางสายบ้านนาหนูน-บ้านสบสาย ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรติดต่อระหว่างหมู่บ้าน สร้างโดยกรมโยธาธิการ นอกจากนั้นยังมีเส้นทางลาดยางระหว่างบ้านพ้อ-บ้านนาทราย อีกเส้นทางหนึ่ง การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล หมู่บ้านพ้อไม่มีโทรศัพท์ บ้านแต่มีโทรศัพท์มือถือใช้ในการสื่อสาร

3.5 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 85.09 อาชีพรับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 11.30 อาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างประจำคิดเป็นร้อยละ 1.90 และอาชีพค้าขายคิดเป็นร้อยละ 1.71 โดยมีรายละเอียดการประกอบอาชีพดังต่อไปนี้

3.5.1 อาชีพเกษตรกรรม

- ทำนา ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำนาข้าวเหนียว มีชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาอยู่ 85 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำนาจำนวน 200 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000 บาท/ปี
- ทำไร่ ชาวบ้านจะปลูกพืชไร่อายุสั้น มีอายุการปลูกถึงเก็บเกี่ยวน้อยกว่า 4 เดือน ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 40 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 22,000 บาท/ปี
- ทำสวนผลไม้ พื้นที่ในการทำสวนผลไม้ของชาวบ้านมีจำนวน 90 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 10,000 บาท/ปี
- ทำผักสวนครัว ส่วนใหญ่ชาวบ้านนิยมปลูกผักจำพวก ผักกาดดอง ผักหางหงส์ และผักกาดเขียวปลี มีพื้นที่ทำสวนครัว 97 ไร่ มีชาวบ้านปลูกผักสวนครัวจำนวน 40 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 15,000 บาท/ปี

3.5.2 อาชีพค้าขาย

ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายส่วนใหญ่จะเปิดเดินที่ขายรถมือสอง มีบางรายที่ค้าขายสินค้าการเกษตรอยู่ในตลาดสดอำเภอท่าวังผา มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 300,000 บาท/ปี

3.5.3 อาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ

อาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในหมู่บ้านคือ ข้าราชการครู สาธารณสุข พยาบาล ตำรวจ ทหาร ส่วนใหญ่มักจะเป็นคนรุ่นใหม่ประกอบอาชีพด้านนี้ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 150,000 บาท/ปี

3.5.4 อาชีพรับจ้างทั่วไป

อาชีพรับจ้างทั่วไปที่มีอยู่ในหมู่บ้านคือ รับจ้างโรงเรียน บริษัทห้างร้านในต่างจังหวัด และรับจ้างทั่วไปตามเทศบาลหรือฤดูกาลทำงานทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 60,000 บาท/ปี สถานที่ชาวบ้านไปขายแรงงานมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร และบริเวณจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพ

3.6 การปกครอง

การปกครองชุมชนบ้านพ้อ มีกำนันเป็นผู้ปกครองสูงสุดคือ กำนันสุรศักดิ์ ชันแปง ทำหน้าที่ปกครองหมู่บ้านพ้อและกำนันตำบลแสนทอง การปกครองภายในหมู่บ้านแบ่งออกเป็นหมวด โดยแต่ละหมวดจะประกอบด้วยประชากรที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันจำนวน 30-40 หลังคาเรือน รวมกันเป็นหมวดหนึ่ง ชุมชนบ้านพ้อแบ่งการปกครองเป็น 3 หมวด โดยแต่ละหมวดจะมีหัวหมวดคอยควบคุมดูแลและรับผิดชอบงานที่กำนันมอบหมาย และนอกจากนั้นยังมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองของหมู่บ้านอีก 2 คน ซึ่งจะทำหน้าที่ร่วมกันกับคณะกรรมการในการปกครองหมู่บ้าน

3.7 ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีวัดพุทธศาสนา 1 แห่งคือ วัดปิตุราชูร์ มีพระภิกษุจำพรรษาจำนวน 1 รูป สามเณร 3 รูป แต่ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อเรื่องการสร้างกำลังใจ การปิดเป่าทุกข์ภัย การสูขวัญหรือเรียกขวัญ การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตา ด้านการกินอยู่ประชากรทั้งหมดจะรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนล้านนาไทยที่สืบสานกันมาตั้งแต่โบราณกาลส่วนภาษาที่ใช้ในการสื่อสารคือภาษาพื้นเมือง เหมือนกับชาวล้านนาทั่วไป

3.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ภูมิปัญญาที่มีอยู่จึงเป็นภูมิปัญญาที่มีความถนัดทางด้านการจักสานเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือหาปลา เครื่องใช้ในครัวเรือน ซึ่งมีปราชญ์ในท้องถิ่นหลายท่านที่มีความสามารถทางด้านการจักสานคือนายยวง บัวอิน นายไย บัวอิน นายของ บัวอิน และนายหนุ่ย บัวอิน เป็นต้น

3.9 การศึกษา

ชาวบ้านที่มีอายุต่ำกว่า 65 ปี สามารถอ่านออกเขียนได้ เด็กและเยาวชนทุกคนที่อยู่ในวัยการศึกษาได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ครบ 100 เปอร์เซ็นต์ นักเรียนจะไปเข้าศึกษาที่โรงเรียนบ้านนาหนุน 1 ซึ่งเปิดบริการการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนระดับชั้นที่สูงขึ้นเยาวชนจะไปเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนหนองบัววิทยาคม และทำวังผาพิทยาคม ชาวบ้านในหมู่บ้านวัย 50-65 ปี มักจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ชาวบ้านในช่วงวัย 30-49 ปี ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีบางส่วนที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมแต่ก็มีจำนวนน้อย ส่วนระดับอุดมศึกษามักไปศึกษาตามสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งในจังหวัดน่านและต่างจังหวัด ชาวบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ

3.10 สถานการณ์ปัญหาของชุมชน

3.10.1 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนบ้านพ่อกำลังประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ในลักษณะเช่นเดียวกันกับหมู่บ้านนาหนูน 1 คือ ปัญหาด้านขยะ จำนวนขยะเพิ่มมากขึ้น การจัดการขยะไม่เป็นระบบและปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาหลุมขยะประจำตำบลแสนทองสำหรับให้บริการใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพ่อบ้านนาทราย บ้านแฮะ และบ้านนาหนูน 1 โดยหลุมขยะตั้งอยู่ในป่าสงวนห่างจากหมู่บ้านไปทางด้านทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร รถขนขยะไม่สามารถนำไปทิ้งในหลุมได้ เนื่องจากถนนเข้าไปลำบาก ในฤดูฝนจึงเกิดการทิ้งขยะเรี่ยราดด้านนอกสร้างมลพิษทางกลิ่นและเป็นแหล่งรวมเชื้อโรค

3.10.2 สถานการณ์ยาเสพติด

ชุมชนบ้านพ่อกับเป็นอีกหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหายาเสพติดพอสมควร เพราะประชากรที่อยู่ในวัยแรงงาน แรงงานส่วนหนึ่งเสพยาเสพติดประเภทยาบ้า สร้างปัญหาให้กับครอบครัว ชุมชน มีหัวหน้าครัวเรือนหลายครอบครัวถูกจับกุม จ้องจำ อยู่ในเรือนจำด้วยโทษเกี่ยวกับยาเสพติด มีหลายครอบครัวที่ย่ำแย่กันเพราะผลของการติดยาเสพติด แต่ภายหลังเมื่อรัฐบาลเอาจริงเอาจังกับปัญหายาเสพติด ทำให้ประชากรในหมู่บ้านที่เสพยาเสพยาเสพติดได้และเข้ารับการอบรมฟื้นฟูจิตใจจากศูนย์ขวัญน่าน จากปัญหาที่เกิดขึ้นโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง และชุมชนได้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันแก้ไขปัญหาดิตตามสถานการณ์ยาเสพติดอยู่ตลอดเวลา และเฝ้าระวัง มีการจัดอบรมและรณรงค์ต่อต้านอย่างต่อเนื่อง

3.10.3 ปัญหาเศรษฐกิจ

บ้านพ่อกับชุมชนขนาดเล็ก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำนา ปลูกยาสูบ ฝักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ด้นักหากเปรียบเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียง ส่งผลให้การเป็นอยู่ค่อนข้างฝืดเคือง

การสนทนา

ตอนที่ 2 วิกฤตการณ์ปัญหาขยะของชุมชน

จากการศึกษาวิกฤตการณ์ปัญหาขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 สามารถนำเสนอเป็นประเด็นสภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนจากเดิมจนถึงปัจจุบัน ได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการขยะในชุมชนในอดีต

ในอดีตขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นขยะที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตประจำวัน อันได้แก่ ขยะที่เกิดจากการประกอบอาหาร ได้แก่ ใบตอง ขยะมูลฝอยจากใบไม้ และขยะที่เกิดจากผลผลิตทางการเกษตร เช่น ก้านยาสูบ เปลือกข้าวโพด และแกนข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ ทำลายได้ ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะจัดการขยะที่เกิดขึ้นกันเอง โดยวิธีการเผาหรือกลบฝังภายในบริเวณบ้าน ภายในสวน หรือตามไร่ของตนเอง

ภายหลังหมู่บ้านมีขนาดเพิ่มมากขึ้น มีจำนวนประชากรมากขึ้น มีจำนวนบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเริ่มมีขยะที่เป็นวัสดุที่ย่อยสลายไม่ได้เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมในเมือง โดยเฉพาะวัสดุประเภทถุงพลาสติก ขวดแก้ว ขวดพลาสติก เศษโลหะ และยังสร้างมลภาวะภายในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีคำพูดที่สะท้อนให้เห็นปัญหาขยะและการจัดการ และสภาพจิตใจของผู้คนในอดีตได้อย่างชัดเจน ดังนี้

“...สมัยก่อนเมื่อยังเป็นบ่าวสาว ใจแต่ใบตอง (ใบตอง) ห่อผัก ห่อจิ้น (เนื้อ) ห่อปลา เวลาไปจ่ายกาด(ตลาด)ตอนเช้า(เช้า)ก็ปากันตัว(ถือ) ข้าว(ตะกร้า)ที่สานมาจากไม้ดอกเอาไป ใส่จิ้น ใส่ผัก ใส่ปลามา ทำอาหาร แต่ในปัจจุบันไปกาด ไปตัวเปล่า เอาแต่สตังค์(สตางค์)ไป อย่างเดียว ข้าว(ตะกร้า)ก็บ่เอาไป ของที่ซื้อ(ทุก)อย่าง แม่กำ(แม่ค้า)ใส่ถุงพลาสติกหื้อ(ให้)หมด ชื่อของอย่างหนึ่ง ก็ใส่ถุงพลาสติกถุงหนึ่ง สิบอย่างก็สิบถุง บ่เหมือนเมื่อก่อนชื่อสิบอย่างใส่ข้าวอันเดียว ชีเฮอะ(ขยะ) ก็มีน้อย ใบตอง ตีห่อ(ใส่) ก่อ(ก็)เน่าสลายกลายเป็น(เป็น)ปุ๋ย...การจ่ายกาดก่อนเหมือนกัน เมื่อก่อนนั้น แม่กำ ป้อก (แม่ค้า พ้อค้า)ในกาด มั่ว(ตลาดทั่วไป)ขายผัก ขายปลา จะผ่อ(ดู)หน้าคนซื้อ ถ้าเป็นคนยังคนมี(คนมั่งมี)มาซื้อของกับคนตึก(คนจน)มาซื้อของจะแตกต่างกันคนยังคนมี ชื่อผักกาดบาทหนึ่งกับคนตึกชื่อผักกาดบาทหนึ่งจะได้ผักกาดต่างกัน คนตึกคนขายจะหื้อ(ให้)นัก(มาก)กว่า แต่สมัยเดี๋ยวนี(ปัจจุบัน)ได้เท่ากันหมด... เงินเป็นใหญ่กว่าจิตใจ...”

2. สภาพการจัดการขยะของชุมชนในปัจจุบัน

[จากข้อมูลการจัดเก็บขยะในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองในปัจจุบัน ซึ่งได้จัดเก็บเฉพาะขยะครัวเรือนที่เกิดจากวิถีชีวิตประจำวัน อันได้แก่เศษอาหาร ผัก ผลสด ผัก ขวด เศษแก้ว ของขนม วัสดุที่เหลือจากการประกอบอาหาร ซึ่งมีปริมาณขยะที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยจำแนกเป็นขยะที่ย่อยสลายได้ มีปริมาณ 2 ตันต่อสัปดาห์ และขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ มีปริมาณ 1.5 ตันต่อสัปดาห์]

ปัจจุบันขยะมีจำนวนมากขึ้น ทั้งขยะที่เกิดจากครัวเรือน ขยะจากการเกษตร ชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 จึงจัดการแก้ไขปัญหาขยะโดยรวมตัวกันจัดจ้างผู้จัดเก็บขยะซึ่งเป็นคนในพื้นที่ ทำหน้าที่จัดเก็บขยะที่เกิดจากการดำรงชีวิตประจำวัน จำพวกเศษอาหาร เศษผัก เศษผลไม้ เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงขยะที่เกิดจากผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้า เช่น แขนข้าวโพด เปลือกหมาก หรือขยะที่เกิดจากอุตสาหกรรมครัวเรือน เช่น เศษดอกแฉะ (กิ้ง) จะทำการจัดเก็บสัปดาห์ละ 1 ครั้ง แล้วนำไปทิ้งบริเวณหลุมทิ้งขยะสาธารณะของหมู่บ้าน โดยทุกครอบครัวต้องจ่ายค่าจัดเก็บครอบครัวละ 10 บาทต่อเดือน ซึ่งต่อมาได้ขยายการดำเนินการจัดเก็บขยะไปจนครบ 8 หมู่บ้าน คือ บ้านนาหนูน 1 บ้านพ่อ บ้านนาทราย บ้านห้วยม่วง บ้านน้ำไคร้ บ้านแฮะ บ้านฮวก และบ้านสันติสุข โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองเป็นผู้ดำเนินการจัดจ้างและกำกับติดตามการดำเนินงาน

การจัดเก็บขยะในพื้นที่ตำบลแสนทอง องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองเป็นผู้ดำเนินการว่าจ้างผู้จัดเก็บขยะ และได้จัดพื้นที่สำหรับการทิ้งขยะในป่าชุมชนของหมู่บ้านตนเองและใกล้เคียงภายในตำบลแสนทองเท่านั้น ในปีงบประมาณ 2547 (วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2546 ถึง วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2547) ได้ว่าจ้าง นายประสิทธิ์ ยศหล้า ราษฎรบ้านสันติสุขเป็นผู้จัดเก็บ ปัจจุบันมีหลุมทิ้งขยะอยู่ 4 หลุม คือ หลุมทิ้งขยะบ้านพ่อ หลุมทิ้งขยะบ้านฮวก หลุมทิ้งขยะบ้านห้วยม่วง หลุมทิ้งขยะบ้านสันติสุข แต่สามารถใช้งานได้เพียง 3 หลุมคือ หลุมทิ้งขยะบ้านพ่อใช้สำหรับทิ้งขยะใน 4 หมู่บ้าน คือ บ้านนาหนูน 1 บ้านพ่อ บ้านแฮะ และบ้านนาทราย หลุมทิ้งขยะบ้านฮวกใช้สำหรับทิ้งขยะใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านฮวก และบ้านน้ำไคร้ หลุมทิ้งขยะบ้านห้วยม่วงใช้สำหรับทิ้งขยะใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสันติสุข และบ้านห้วยม่วง

3. ความรุนแรงของปัญหาขยะในชุมชน

[ในอดีตไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในอดีตไม่สลับซับซ้อน มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ขยะที่เกิดขึ้นในครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นขยะที่สามารถย่อยสลายได้ บริเวณที่ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยจะมีพื้นที่กว้างขวาง มีบริเวณสวนด้านหลังบ้าน จึงทำให้ทุกครัวเรือนมีสถานที่สำหรับการจัดการขยะ ขยะที่ส่งกลิ่นเหม็น เช่น ซากสัตว์

ชาวบ้านจะจัดการแบบกลบฝัง ส่วนขยะที่ย่อยสลายได้ที่ไม่ส่งกลิ่นรบกวนจะนำไปทิ้งลงในหลุม หรือนำไปทิ้งบริเวณโคนต้นไม้ กลายเป็นปุ๋ยหมักตามธรรมชาติ ประกอบกับผู้คนในชุมชนมีจำนวนน้อยขยะจึงไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับชุมชนในอดีต]

แต่ในปัจจุบันผู้คนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกันแออัด พื้นที่ในชุมชนมีสำหรับสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเท่านั้น ส่วนหลังบ้านไม่มีเหมือนสมัยก่อน ไม่มีที่ทำลายขยะในที่อยู่อาศัยได้เหมือนสมัยก่อน ต้องอาศัยคนจัดเก็บขยะนำไปทิ้งยังที่ที่เหมาะสม วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป สังคมต้องดิ้นรนต่อสู้ แข่งขัน ผู้คนรีบเร่งแข่งกับเวลา ทำให้ชาวบ้านชอบความสะดวกสบาย มักร่างกายมากขึ้น การนำขยะไปทิ้งในหลุมขยะในเขตป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านได้สร้างปัญหาเกิดมลภาวะเป็นพิษสิ่งแวดล้อม ส่งกลิ่นเหม็น สร้างความเดือดร้อนแก่หมู่บ้านใกล้เคียง ในฤดูฝนรถที่ขนขยะไปทิ้งในหลุมขยะไม่สามารถจะเข้าไปได้ เนื่องจากเส้นทางเข้าเป็นหลุมเป็นบ่อ ลื่น รถไม่สามารถเข้าถึงได้จึงทิ้งขยะเรี่ยราดยิ่งสร้างความเดือดร้อนแก่หมู่บ้านใกล้เคียงและระบบนิเวศมากยิ่งขึ้น หลายหมู่บ้านไม่ยอมให้หมู่บ้านอื่นนำขยะมาทิ้งในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเอง จนเกิดกรณีพิพาท ทะเลาะวิวาทกัน ดังกรณีของขยะในพื้นที่ตำบลริมำไปทิ้งในพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านนาหนูน 2 และบ้านนาหนูน 3 ชาวบ้านไม่ยอมให้ทิ้ง จนในที่สุดต้องให้อำเภอเข้ามาไกล่เกลี่ยและหาทางออกให้ ซึ่งปัจจุบันยังหาข้อตกลงไม่ได้

ตอนที่ 3 โรงเรียนและชุมชนกับการแก้ไขปัญหาขยะ

จากการศึกษาบทบาทของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน สามารถนำเสนอได้ 3 ประเด็น คือ ศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการขยะในชุมชน โรงเรียนกับการจัดการขยะในชุมชน และจุดแข็ง จุดอ่อนในการจัดการขยะในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการขยะในชุมชน

1.1 ศักยภาพของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการขยะในชุมชน พบว่า เป็นโอกาสมากกว่าอุปสรรค กล่าวคือ บุคลากรในโรงเรียนมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ และมีความกระตือรือร้นทำงานในหน้าที่เป็นอย่างดี บุคลากรในโรงเรียนเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน ซึ่งทุกคนสามารถนำความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน ส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จเป็นที่ชื่นชมของทุกฝ่าย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คุณภาพการศึกษา

- มีผลสัมฤทธิ์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 72.00 โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (เกษตร)
- โรงเรียนได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมยุวเกษตรกรดีเด่นระดับอำเภอ ด้วยผลงานการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำชีวภาพ
- นักเรียนมีกิจกรรมทางด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม มีชมรมในโรงเรียน ได้แก่ ชมรมตาวิเศษ ชมรมเรารักษ์สุขภาพ เป็นต้น

คุณภาพของบุคลากร

- บุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเกษตร จบการศึกษาด้านการเกษตรมาโดยตรง มีความรู้ ความสามารถในการจัดทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์
- ครูฝ่ายกิจการนักเรียนมีความชำนาญในการจัดการขยะ เช่น การรีไซเคิลเป็นของใช้และของเล่น
- บุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ความสนใจ และตระหนักต่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

บุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กรหรือหน่วยงานในพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงองค์กรหรือหน่วยงานเข้าหนุนเสริมในกิจกรรมของโครงการโรงเรียนและชุมชน ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษา นอกจากคณะกรรมการสถานศึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนจะมีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตาม ประเมิน และสรุปการจัดการศึกษาของโรงเรียนแล้ว ยังให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแก่เด็กนักเรียน เช่น การประสานเชื่อมโยงภูมิปัญญาในชุมชนเข้าหนุนเสริมในการจัดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ และยังมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้ปกครองนักเรียนสนับสนุนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน

1.2 ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการขยะในชุมชน จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ประชาชนในชุมชนมีฐานะด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลาง แต่ชุมชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของชุมชน และการจัดการศึกษา ทั้งการระดมความคิด การช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงกาย และงบประมาณ ซึ่งมีรายละเอียดสนับสนุนดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการ แผนการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชน แผนยุทธศาสตร์ และแผนการเรียนรู้สาระการเรียนรู้การงานอาชีพ โดยเข้ามาร่วมกับโรงเรียนในเสนอข้อมูลประกอบการจัดทำแผน ร่วมจัดทำแผน ส่งผลทำให้แผนปฏิบัติการที่

เกี่ยวข้องการจัดการขยะ สิ่งแวดล้อม ของโรงเรียนครอบคลุมทุกด้านตามความต้องการของโรงเรียน ชุมชน และต้นสังกัด ทำให้แผนได้รับการตอบสนองในเชิงปฏิบัติเป็นอย่างดี

[การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น เจือปนของความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและชุมชน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงทรัพยากรบุคคลในการหนุนเสริมความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงานต้นสังกัด และได้จากการสนับสนุนของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 จากองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง คณะศิษย์เก่า ผู้ปกครองนักเรียน ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชนและโรงเรียนเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

การตื่นตัวและมีพร้อมในการพัฒนา ชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นชุมชนที่มีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการพัฒนา โดยให้ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชนเป็นอย่างดี สังเกตจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชน โดยจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน ได้แก่ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลแสนทอง ศูนย์เกษตรกรชาวไร่แสนทอง หมอดิน เป็นต้น]

2. โรงเรียนกับการจัดการขยะในชุมชน

ขยะเป็นปัญหาอีกเรื่องหนึ่งที่โรงเรียนได้เข้าไปมีบทบาทร่วมกับชุมชนในการจัดการแก้ไข อันเนื่องจากการดำรงอยู่ของสังคมในชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีสถาบันหลักอยู่ 3 สถาบัน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน หากสถาบันใดมีปัญหาก็จะกระทบส่งผลไปยังอีกสองสถาบันที่เหลือ ดังกรณีปัญหาของขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนโรงเรียนเองได้รับผลกระทบเช่นกัน โรงเรียนได้จัดการแก้ไขปัญหาขยะอยู่ก่อนบ้างแล้วคือ การรักษาความสะอาดในโรงเรียนในเขตงานสี โดยแบ่งนักเรียนรับผิดชอบรักษาความสะอาดในบริเวณที่ตนเองรับผิดชอบ การนำขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ที่มีอยู่มาแปรรูป รีไซเคิลเป็นของเล่น เช่น กล้องนม กระดาษ เป็นต้น การนำเศษใบไม้ไปทำปุ๋ยหมักในวิชาการเกษตร และการเดินรณรงค์ให้ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนคือ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ ช่วยกันรักษาความสะอาด โดยคณะครูพานักเรียนไปเก็บเศษขยะตามถนน ตรอก ซอย ในวันสำคัญ เช่น วันอาสาฬหบูชา วันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโลก (5 มิถุนายนของทุกปี) โดยคณะครูพานักเรียนตีกองดีซังเดินไปตามถนน ตรอก ซอย ในหมู่บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ ในขณะที่นักเรียนฝ่ายประชาสัมพันธ์จะประชาสัมพันธ์รณรงค์การรักษาความสะอาดทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้โรงเรียนยังได้ดำเนินการโครงการตาวิเศษในระหว่างเดินทางมาโรงเรียนในช่วงเช้า โดยให้นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนาหนูน 1 ที่เดินเท้ามา

โรงเรียนให้เก็บขยะตามทางระหว่างเดินทางมาโรงเรียน ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากจากชุมชนและนักเรียนคือ นักเรียนได้มีมาตรการเข้มงวดการรักษาความสะอาดถนนหนทางระหว่างการเดินทางมาโรงเรียน โดยไม่ทิ้งขยะตามถนนหนทางชุมชนเองก็ได้รณรงค์การรักษาความสะอาดไม่ทิ้งขยะตามถนนหนทางเช่นเดียวกัน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียังมีข้อจำกัดอีกหลายประการ เช่น ความต่อเนื่องของการดำเนินการ การขาดอุปกรณ์สำหรับการจัดเก็บขยะที่จำเป็นต้องมีไว้เป็นจุดระหว่างเส้นทาง เป็นต้น

3. จุดแข็ง จุดอ่อนในการจัดการขยะของชุมชนที่ผ่านมา

ชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นชุมชนที่ตื่นตัวต่อการพัฒนา มีความพร้อมต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น หากมีหน่วยงานที่เป็นแกนนำสำหรับการพัฒนา มีองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาขยะมาก ดังปรากฏชัดเจนโดยมีการกำหนดแผนแม่บทพัฒนาตำบลในระยะ 5 ปี และข้อบังคับแผนประจำปีของแต่ละปีงบประมาณ มีโครงการเกี่ยวกับการจัดการขยะ การรักษาสิ่งแวดล้อม ไว้เป็นจำนวนมาก ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองทั้งนายกองค์การบริหาร ประธานสภา และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง และสมาชิกก็ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชน ผู้นำในหมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนคือ ผู้ใหญ่บ้านนาหนูน 1 และกำนันตำบลแสนทองก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันการแก้ไขปัญหาขยะมาโดยตลอด ทำให้การดำเนินงานการแก้ไขปัญหาขยะได้รับการสานต่อ แต่ในการจัดการขยะของชุมชนยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง คือ

1. ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความตระหนักและมีทักษะในการแยกขยะ ขยะทุกอย่างทุกชนิดทั้งขยะที่ย่อยสลายได้และไม่ได้ จะถูกจัดเก็บให้อยู่รวมกันเอาไว้รอให้ผู้จัดเก็บขยะนำไปทิ้ง จึงทำให้ขยะที่นำไปทิ้งผสมคละเคล้ากัน ขยะที่เกิดจากเศษอาหารบูดเน่าสร้างความลำบากแก่ผู้จัดเก็บ ประการสำคัญขยะที่นำไปทิ้งในหลุมมีจำนวนมากเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะสร้างปัญหาในอนาคตได้ ขยะบางอย่างสามารถนำกลับมาใช้ได้ แต่ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสม

2. การจัดเก็บขยะสำหรับรอผู้จัดเก็บนำไปทิ้งไม่เป็นระบบระเบียบ หลายครัวเรือนทิ้งขยะเรี่ยราดอยู่ทั่วไป บางครัวเรือนไม่มีภาชนะสำหรับรองรับขยะ ทำให้ขยะส่งกลิ่นเหม็นรบกวนเพื่อนบ้าน

3. ผู้จัดเก็บขยะไม่จัดเก็บให้ทั่วทุกหลังคาเรือน อันเป็นผลมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น อยู่ไกลจากเส้นทางรถจัดเก็บเข้าไม่ถึง เจ้าของครัวเรือนไม่ให้ความร่วมมือที่ดีกับการจัดเก็บ และมีปัญหาไม่ให้อำนาจจัดจ้าง เป็นต้น

ตอนที่ 4 การจัดการขยะของชุมชนที่ยั่งยืน

จากการศึกษารูปแบบการจัดการโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ซึ่งผลการศึกษานำเสนอโดยแยกเป็น 3 ประเด็น คือ แนวทางจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 รูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 และแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการขยะของชุมชนที่ยั่งยืน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

ในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำรูปแบบการจัดการขยะ ได้วางแนวทางการนำรูปแบบการจัดการขยะในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ลงไปสู่การทดลองปฏิบัติในภาคสนามใน 3 ส่วน คือ โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ชุมชนบ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ และองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ตามรูปแบบแนวทางที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

จากการตั้งข้อสังเกตของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติครั้งที่ 1 ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546 ที่อยากให้มีการจัดเวทีเสวนาชี้แจงแนวทางการจัดการขยะแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกครั้ง ดังนั้นจึงได้มีการจัดเวทีเสวนาขึ้นอีกครั้ง ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ อาคารติชมปัญญาประชาร่วมใจ โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 103 คน

การประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการขยะครั้งที่ 2 ที่มีกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มแม่บ้านทุกหลังคาเรือนของทั้งสองหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่คือ ผู้ร่วมประชุมจัดทำรูปแบบการจัดการขยะครั้งที่ 1 ซึ่งผู้เข้าร่วมเสวนาครั้งนี้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการขยะเพราะเป็นตัวหลักของครัวเรือนในการจัดซื้อและประกอบอาหาร ที่ประชุมได้นำเสนอรูปแบบการจัดการขยะให้ผู้เข้าร่วมประชุมรับฟัง โดยที่ประชุมได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะที่ได้จัดทำขึ้นครั้งแรก ว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการขยะโดยแยกรูปแบบการจัดการขยะในพื้นที่ชุมชนกับโรงเรียนให้แตกต่างกัน เพราะบริบท ศักยภาพ และความพร้อมของนักเรียนมีมากกว่าชุมชน แต่ยังคงให้นักเรียนเป็นแกนนำในการกำกับ ติดตามการจัดการขยะในแต่ละครัวเรือนอยู่เหมือนเดิม ขยะที่ย่อยสลายได้ที่มืออยู่ในชุมชนให้แต่ละครัวเรือนจัดการโดยการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือให้ผู้จัดเก็บนำไปทิ้งหลุม ไม่ควรนำมาไว้ที่โรงเรียนทั้งหมดเพราะจะทำให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้ ดังนั้นจึงได้มีการปรับรูปแบบการจัดการขยะในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ 2 รูปแบบ คือ

1.1 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชน

รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนบ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ มุ่งเน้นไปที่การจัดการขยะในครัวเรือน โดยการคัดแยกขยะออกเป็น 2 ส่วน คือ ขยะที่ย่อยสลายได้ และขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ ซึ่งร่วมกันกำหนดการจัดการขยะของชุมชนทั้ง 2 ประเภท ดังนี้

ขยะที่ย่อยสลายได้ จะมีการจัดการโดยการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตรกรรม แต่ถ้าหากมีจำนวนมากจะนำบรรจุถุงทิ้งในถังขยะที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนหลังคาละ 1 ถัง เพื่อรอให้ผู้ที่ได้รับว่าจ้างมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองให้มาจัดเก็บนำไปทิ้งในหลุมขยะ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

ขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ จะคัดแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ การคัดแยกขยะที่สามารถจำหน่ายได้และขยะจำหน่ายไม่ได้ ขยะที่จำหน่ายได้จะจัดเก็บไว้รอผู้มารับซื้อหรือให้บุตรหลานนำไปจำหน่ายที่ธนาคารขยะของโรงเรียน ส่วนขยะที่ไม่มีผู้รับซื้อก็จะบรรจุถุงไว้ให้ผู้จัดเก็บขยะนำไปทิ้งที่หลุมขยะ การจัดการตามรูปแบบนี้จะมีนักเรียน คณะทำงาน และชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่กำกับติดตาม ตรวจสอบซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะนักเรียนมีบทบาทสำคัญในการกำกับติดตาม ครัวเรือนที่ได้รับมอบหมายจำนวน 10-15 ครัวเรือนต่อคน

1.2 รูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

การจัดการขยะภายในโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการจัดการขยะในชุมชน คือ มีการคัดแยกขยะเป็น 2 ประเภท คือ ขยะที่ย่อยสลายได้ และย่อยสลายไม่ได้ แต่ในรายละเอียดของการจัดการรูปแบบของโรงเรียนจะละเอียดแยกย่อยออกมามาก โดยมุ่งเน้นไปที่การนำไปบูรณาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีรายละเอียดของการบูรณาการดังนี้

การบูรณาโครงการเข้าสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

โรงเรียนได้นำไปบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษาทุกระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แทบทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรเดิม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะวิชางานเกษตร งานประดิษฐ์ งานบ้าน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม

การบูรณาการวิชางานเกษตร

ครูผู้รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตร คือ นายเจลิยว ธนะขว้าง ซึ่งเป็นคณะทำงานในทีมวิจัยผู้หนึ่ง เป็นผู้นำพานักเรียนเอาขยะที่ย่อยสลายที่มีอยู่ในโรงเรียนได้มาจัดทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์ โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักพัฒนาที่ดินจังหวัดน่าน สำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลแสนทอง ส่งเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้าน

การทำปฎิบัติอินทรีย์ มาเป็นวิทยากรร่วมจัดทำปฎิบัติหมักปุ๋ยอินทรีย์แก่เด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6

การบูรณาการในวิชางานช่างงานประดิษฐ์และงานบ้าน

กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ครูผู้รับผิดชอบจัดการเรียนการสอนได้นำไปบูรณาการในวิชา สัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง ฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้การนำเอาเศษวัสดุในโรงเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์ของเล่น ของใช้จากถุงนมพลาสเจอร์ไรส์ เป็นต้น

การบูรณาการในวิชาพระพุทธศาสนา และกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

เน้นให้นักเรียนได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริง ฝึกความรับผิดชอบ ความสามัคคี การทำงาน ร่วมกับผู้อื่น รู้จักช่วยเหลืองานบ้าน รู้จักประหยัดและอดทน สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผ่านกระบวนการทางสถานักเรียน โดยแบ่งเขตสี่ใหญ่รับผิดชอบพื้นที่บริเวณภายใน โรงเรียน 3 เขต ให้นักเรียนทำความสะอาดทุกวันทำการในระหว่างเวลา 08.20-08.40 น. พร้อมทั้ง มีการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวโรงเรียน

2. รูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขต บริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

การดำเนินการทดลองปฏิบัติตามแนวทางกาจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน กับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงเพื่อให้ได้ รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

2.1 ผลการศึกษาดูงาน

สำหรับการศึกษาดูงานได้เลือกพื้นที่ของโรงเรียนบ้านหัวเวียงเหนือ กิ่งอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่สำหรับศึกษาดูงาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันกับการจัดการ ขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 คือ โรงเรียนและชุมชนได้ร่วมมือการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชน และโรงเรียนจนประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมธนาคารขยะ ดังนั้นจึงได้คัดเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน ซึ่งคณะที่เดินทางไปศึกษาดูงาน ประกอบด้วย ตัวแทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 คณะครู นักการภารโรง คณะทีมวิจัย คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนอบต.แสนทอง และตัวแทนชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 50 คน โดยไป ศึกษาดูงานในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2547 การศึกษาดูงานได้จัดแบ่งคณะที่เดินทางไปศึกษาดูงาน ตามบทบาทหน้าที่ของตน ดังนี้

1. นักเรียน ได้รับมอบหมายให้ศึกษางานเขตสี่รักษาความสะอาดภายในโรงเรียน และ การดำเนินงานธนาคารขยะ

2. คณะครู ได้รับมอบหมายให้ศึกษาบทบาทของครูในการสนับสนุนนักเรียน และการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3. นักการภารโรง ศึกษาบทบาทของผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานจัดทำโรงเรียนธนาคารขยะ

4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับมอบหมายให้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน

5. องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ได้รับมอบหมายให้ศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

6. ตัวแทนผู้ประกอบการและชุมชน ได้รับมอบหมายให้ศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

การศึกษาดูงานครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหาร คณะครู นักการภารโรง นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านหัวเวียงเหนือเป็นอย่างดี ภายหลังการศึกษาดูงานได้มีการจัดประชุมสรุปผลการศึกษาและแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

[1. นักเรียนได้รูปแบบการดำเนินการธนาคารขยะ ได้กระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน กิจกรรมธนาคารขยะ พร้อมทั้งได้ตัวอย่างบัตรฝากขยะของสมาชิก การจัดทำบัญชี บดุล

2. คณะครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการกำกับติดตามการดำเนินงานธนาคารขยะ การรีไซเคิล เศษวัสดุที่เป็นพลาสติก

3. นักการภารโรงได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่คัดแยกขยะ พาหนะสำหรับการขนถ่ายขยะ

4. คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ตัวแทนผู้ประกอบการนักเรียน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนบ้านหัวเวียงเหนือที่ร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดการขยะ ในเวทีแลกเปลี่ยนคณะกรรมการมีความพึงพอใจมาก ทำให้เกิดแนวความคิดในการคัดแยกขยะในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

ทุกคนที่ได้ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานมีความพึงพอใจเป็นอย่างมากที่ได้ดูงานในพื้นที่ของโรงเรียนบ้านหัวเวียงเหนือ ถึงอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินด้านธนาคารขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ที่ผ่านมา ว่ายังไม่เป็นระบบการจัดการเอกสาร ยังไม่มีโรงเรียนเป็นเอกเทศ ไม่มีอุปกรณ์ในการดำเนินการ เช่น เครื่องชั่ง เป็นต้น ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะกับโรงเรียนเพื่อเร่งจัดทำโรงเรียนธนาคารขยะ ซึ่งโรงเรียนได้ชี้แจงเกี่ยวกับปัญหาด้านงบประมาณสำหรับการก่อสร้างโรงเรียนทั้งค่าแรงและอุปกรณ์ ที่ประชุมจึงได้มี

มติให้ขอความร่วมมือสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งอุปกรณ์และแรงงาน จนนำไปสู่การก่อสร้างโรงเรียนธนาคารขยะที่ถาวรในเวลาต่อมา)

2.2 ผลการทดลองปฏิบัติการจัดการขยะของชุมชน

2.2.1 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชน

กระบวนการดำเนินการ ได้แบ่งพื้นที่ดำเนินการเป็น 2 แห่ง คือ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประธานแม่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ตัวแทนนักเรียน และคณะที่มวิจัย ทำหน้าที่กำกับติดตาม ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมายครอบคลุมทุกหลังคาเรือน โดยแบ่งโซนตามพื้นที่โซนละ 10 หลังคาเรือน ให้นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบติดตามการดำเนินงาน และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองในการจัดทำโครงการรองรับต่าง ๆ เช่น โครงการประกวดหมู่บ้านสะอาด โครงการประกวดครัวเรือนสะอาด โครงการจัดทำปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ และโครงการจัดหาถังขยะแจกแก่ครัวเรือนในพื้นที่ เป็นต้น

ผลการดำเนินการ [ภายหลังที่ได้นำแนวทางหรือรูปแบบไปทดลองปฏิบัติในชุมชนของเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ในระยะแรก ๆ มีความล่าช้าอันเนื่องจากการขยายเป้าหมายให้ครอบคลุมทุกครัวเรือนในเขตบริการ ซึ่งเดิมกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้เพียง 30 ครัวเรือน แต่ชาวบ้านนอกเป้าหมายทราบข่าวการดำเนินงานจึงได้เรียกร้องให้มีการขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และมีการขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ดังนี้]

1. ชุมชนในเขตบริการมีการจัดการขยะที่เป็นระบบ มีการคัดแยก ทำให้ขยะที่นำไปทิ้งในหลุมมีปริมาณน้อยลง อันเป็นผลมาจากการนำขยะที่มีอยู่ไปจัดการที่เหมาะสม ผู้จัดเก็บได้กล่าวชื่นชมว่า ชาวบ้านแยกขยะก่อนนำมาทิ้งทำให้ขยะไม่ได้ผสมปนเปกัน ไม่มีขยะที่น่ารังเกียจ บุดเน่า ทำให้การจัดเก็บสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดเก็บขยะภายในชุมชน เช่น นางสุทธีวรรณ ยวงคำ ราษฎรบ้านนาหนูน 1 ได้นำเสนอวิธีการจัดเก็บเปลือกหน่อไม้ให้กับกลุ่มแม่บ้าน เพื่อให้สะดวกต่อการจัดเก็บ โดยวิธีการเลียบเปลือกหน่อไม้เข้าให้เหมือนกับหน่อไม้ในรูปแบบเดิม เป็นต้น

3. องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองได้ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดซื้อถังขยะแบบถาวรแก่ชุมชนบ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ ซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการทุกหลังคาเรือน และได้ขยายครอบคลุมทุกครัวเรือนในตำบลแสนทอง

4. องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองร่วมกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ จัดทำโครงการประกวดหมู่บ้านและครัวเรือนสะอาดขึ้น เพื่อรองรับการดำเนินงานของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ตั้งแต่

ปี 2545-ปัจจุบัน ผลการประกวดครัวเรือนของบ้านนาหนูน 1 ได้รับรางวัลชนะเลิศติดต่อกัน 2 ปีซ้อน คือ ปี พ.ศ.2545 ครัวเรือนของนางสมัย ไบยา และปี พ.ศ.2546 ครัวเรือนของนายคง ไบยา

[จากนำแนวทางหรือรูปแบบการจัดการขยะมาทดลองปฏิบัติ โดยประยุกต์ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงานและปรับปรุงให้เหมาะสม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายในชุมชน เช่น การให้การช่วยเหลือขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองที่จัดซื้อถังขยะมอบให้กับทุกครัวเรือนในพื้นที่เขตบริการของโรงเรียน ซึ่งได้ข้อคิดมาจากการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับตัวแทนของเทศบาลน่านที่ให้การช่วยเหลือชุมชนบ้านหัวเวียงเหนือ เป็นต้น

แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง เช่น การขยายพื้นที่เป้าหมายจาก 30 ครัวเรือน เป็นทุกครัวเรือนในเขตบริการของโรงเรียน ตามคำเรียกร้องของชุมชน ซึ่งทำให้คณะทำงานมีภาระรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น แต่ก็สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม]

2.2 รูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

กระบวนการดำเนินการ [ให้นักเรียนรู้จักการคัดแยกขยะโดยเชื่อมโยงและบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 8 สาระ คือ ภาษาไทย (การฟัง พูด อ่าน เขียน) คณิตศาสตร์ (การชั่ง บวก ลบ คูณ หาร การทอนเงิน) วิทยาศาสตร์ (โครงการสิ่งประดิษฐ์จากเศษวัสดุ) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ความรับผิดชอบต่อ ความสามัคคี การประหยัด อดออม) สุขศึกษาและพลศึกษา (สุขภาพปฏิบัติ 10 ประการ) ภาษาต่างประเทศ (คำศัพท์) ศิลปะ(ภาพติดปะงานประดิษฐ์ของเล่นจากเศษวัสดุ ฯลฯ) การงานอาชีพและเทคโนโลยี

โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย นักเรียน คณะครู และนักการภารโรง (มีรายละเอียดในภาคผนวก) ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ธนาคารขยะ ศูนย์เรียนรู้การจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มยุวเกษตรกร โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 และงานเขตสี ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีกิจกรรมเป็นของตนเองปฏิบัติทุกวัน]

ผลการดำเนินการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากภายในโรงเรียน และเชื่อมโยงไปยังชุมชนได้อย่างน่าพึงพอใจ อันเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่ทีมวิจัยส่วนใหญ่ได้มีโอกาสใกล้ชิดและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา [โรงเรียนมีความสะอาด จำนวนขยะในถังสำหรับให้รถมาจัดเก็บมีจำนวนลดน้อยลง นักเรียนมีความรับผิดชอบในการรักษาสสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น โรงเรียนได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในด้านการจัดการขยะ การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ เป็นต้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการดำเนินการพอสมควร ในเรื่องของการจัดแยกขยะย่อยสลายได้และย่อยสลายไม่ได้ของนักเรียนเล็กระดับอนุบาล ซึ่งไม่สามารถใช้ภาษาเขียนสื่อความหมายในการคัดแยกขยะร่วมกับพี่ ๆ ได้ คณะกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนจึงต้องร่วมกันหาทางออกโดยการให้

สัญลักษณ์สีแทนการสื่อความความด้วยการเขียน ซึ่งกิจกรรมที่ได้รับคำยกย่องชมเชย และได้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและโรงเรียนอื่น ๆ ได้แก่]

1. ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารขยะ ซึ่งเป็นผลของการไปศึกษาดูงานธนาคารขยะของโรงเรียนบ้านหัวเวียงเหนือโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คณะที่ไปศึกษาดูงานได้เกิดความรู้สึกประทับใจ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างกว้างขวาง เมื่อศึกษาดูงานเสร็จได้มีการสรุปและมีการจัดสร้างโรงเรือนและดำเนินการอย่างรวดเร็ว โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการภายในการกำกับดูแลของ นายอดิศักดิ์ พิชะ ครูผู้รับผิดชอบโครงการ

ผลการดำเนินการในระยะแรก มีขยะที่นำมาขายเป็นจำนวนมากเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 คันรถยนต์ ทั้งขยะที่มีอยู่ในโรงเรียนและขยะที่เด็กนักเรียนนำมาจากบ้านของตนเอง แต่เมื่อขยะที่บ้านของนักเรียนไม่มี นักเรียนก็ได้ไปขอขยะที่อยู่บ้านใกล้เคียงนำมาขาย ส่งผลทำให้ขยะในหมู่บ้านลดลงเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันธนาคารมีจำนวนขยะที่จำหน่ายได้ลดน้อยลงมาก เนื่องจากชุมชนมีการจัดการขยะที่เหมาะสม ทำให้ขยะในชุมชนลดลง

2. ศูนย์การเรียนรู้การจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นศูนย์สาธิตของการนำเศษขยะที่ย่อยสลายได้มาจัดทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำชีวภาพ จากเศษอาหาร กากข้าวโพด ก้านยาสูบ เศษผักสวนครัว เศษใบไม้ ซึ่งมีนายเฉลียว ธนะขำวงศ์ ทีมวิจัยคนหนึ่งและครูเป็นผู้รับผิดชอบ ศูนย์การเรียนรู้การจัดทำปุ๋ยอินทรีย์จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณวัสดุอุปกรณ์จากหลายฝ่าย ขณะนี้ศูนย์ได้รับการคัดเลือกจากตำบลแสนทองให้เป็นจุดสาธิตนำร่องการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ของตำบล สาธิตให้แก่เกษตรกรทั่วไป โดยร่วมกับผู้ที่เคยติดยาเสพติด (ผ่านการอบรมจากศูนย์ขวัญน่าน) จัดทำปุ๋ยหมักจำนวน 20,000 กิโลกรัม การจัดทำปุ๋ยน้ำชีวภาพร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา เป็นต้น

3. กลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นกลุ่มของนักเรียนที่รวมตัวกันเพื่อฝึกทดลองการทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำกิจกรรมร่วมกันหลายกิจกรรม ได้แก่ การเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง (ปัจจุบันมี 2 ตัว) การปลูกหญ้าแฝก การเลี้ยงปลา การปลูกข้าวโพด (โครงการใจประสานใจถวายในหลวง) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงและบูรณาการการเรียนรู้จากกิจกรรมในการจัดการขยะอื่น ๆ เข้ามาใช้ร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มยุวเกษตรกร

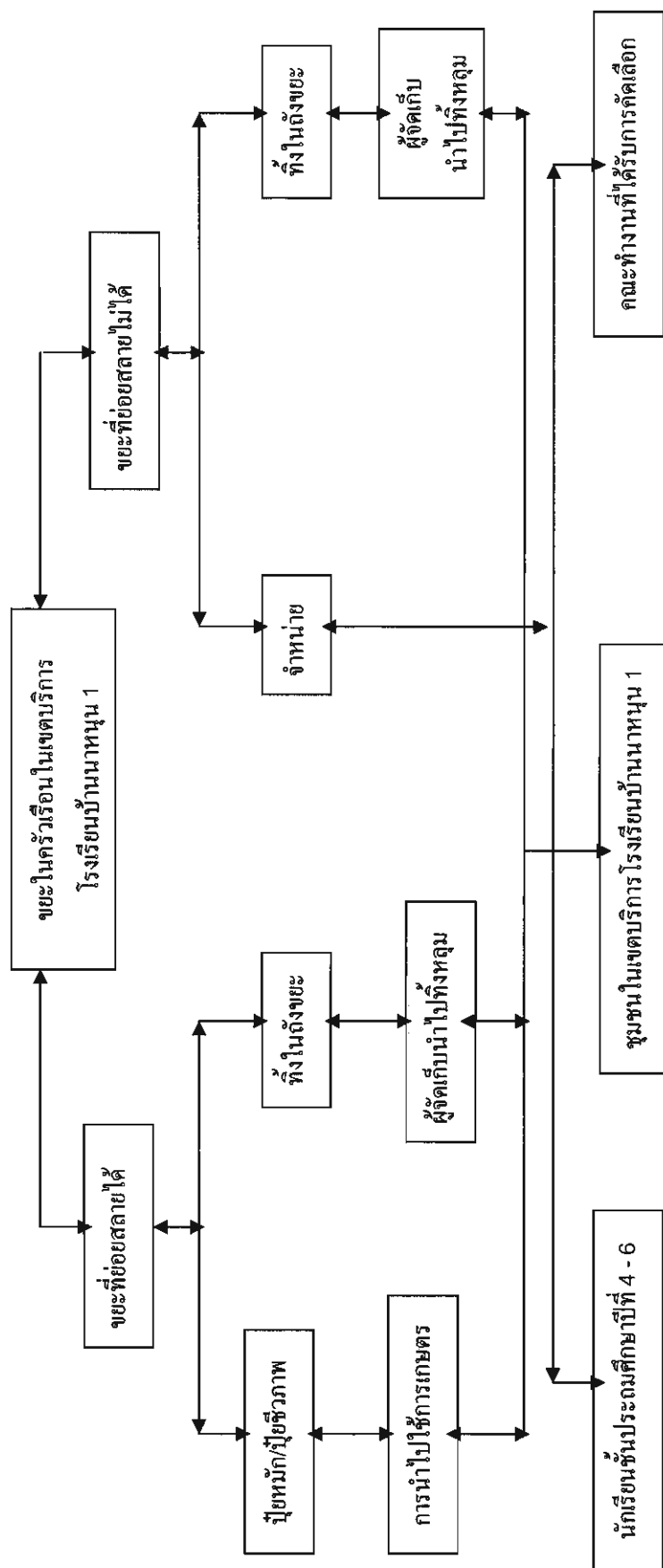
3. รูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

จากการดำเนินงานทดลองปฏิบัติตามแนวทางหรือรูปแบบที่กำหนดไว้เป็นเวลา 8 เดือน นับตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2546 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2547 โดยทดลองลงมือปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสม ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2547 ได้ประชุมร่วมกัน สรุปรูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ณ โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย คณะทำงาน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา กรรมการที่ปรึกษา ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง เจ้าหน้าที่อนามัย ตัวแทนกลุ่มพลังต่าง ๆ ในชุมชน และทีมวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งสรุปรูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ที่ความเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบันดังนี้

3.1 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชน

จากการดำเนินงานตามรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 พบว่า รูปแบบที่เกิดขึ้นจากการร่วมคิดค้นของชุมชนเองบนพื้นฐานของปัญหาของตนเอง และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ไม่สลับซับซ้อน ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของการแก้ไขปัญหามุมชนร่วมกัน แต่มีข้อจำกัดในทางปฏิบัติจริงอยู่บ้าง ซึ่งกิจกรรมบางอย่างไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วนทั้งหมด ตัวอย่างเช่น การรีไซเคิลขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ให้เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้กับขยะทุกชิ้นที่มีอยู่เพราะมีจำนวนมาก ส่งผลต่อการจัดการขยะที่ยังคงต้องมีผู้จัดเก็บขยะนำไปทิ้งในหลุมอยู่เหมือนเดิม เพียงแต่ปริมาณได้ลดลงมาก อย่างไรก็ตาม ได้มีการประชุมในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2547 ชุมชนและคณะทำงานได้ร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงให้เหมาะสมกับการนำไปใช้และเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

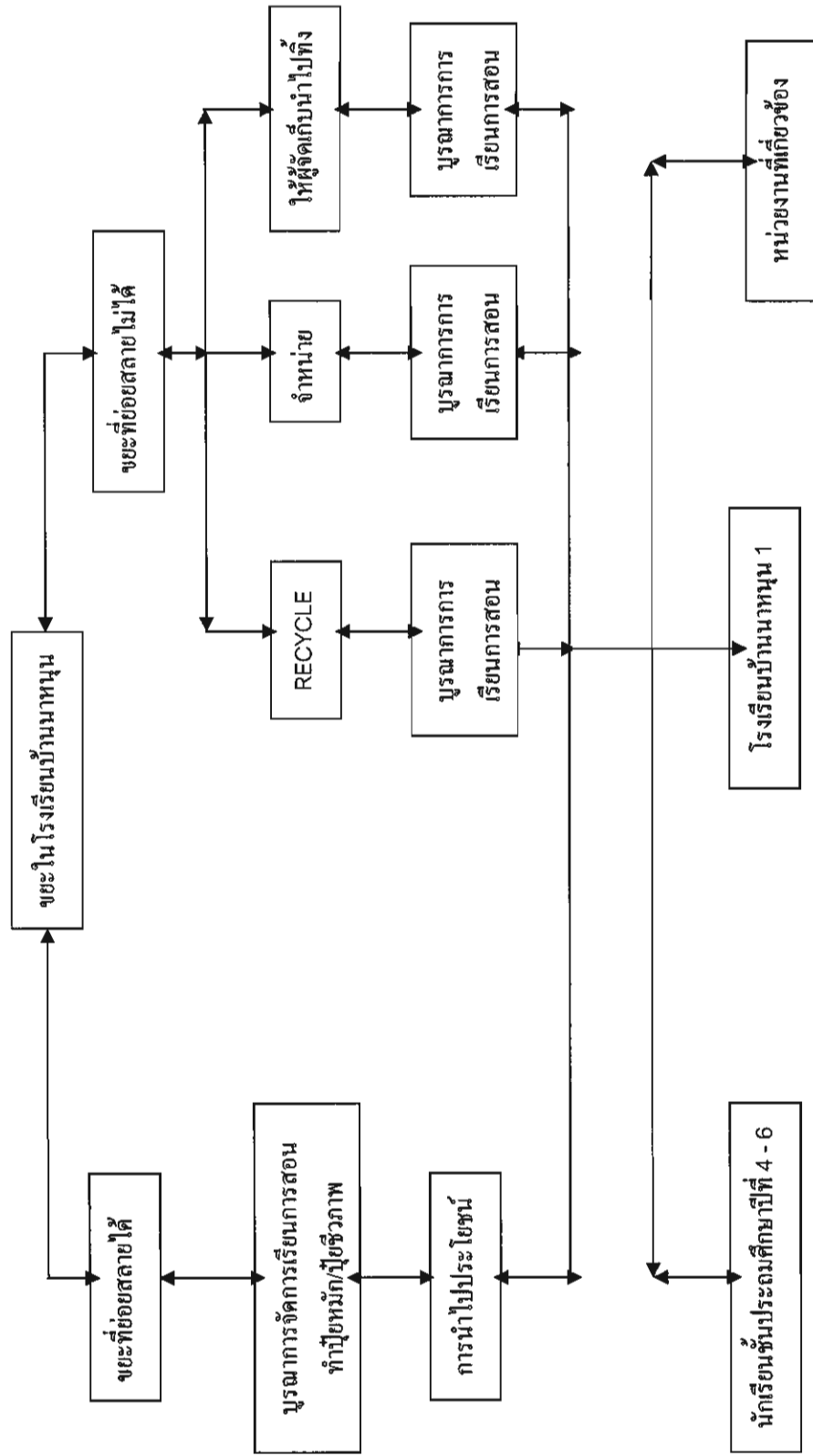
แผนภูมิที่ 3 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

3.2 รูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

จากการดำเนินงานตามรูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 พบว่า จุดเด่นของรูปแบบที่สามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนได้และสามารถเชื่อมโยงองค์กรต่าง ๆ เข้าหนุนเสริมในกิจกรรม โดยโรงเรียนมีบุคลากรที่รับผิดชอบงานการจัดการขยะ มีความรู้ มีประสบการณ์ในด้านการแปรรูปขยะ การจัดทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และมีความรับผิดชอบสูง ประการสำคัญทีมงานได้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในการดึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น หมอдин ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลแสนทอง สำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา สำนักพัฒนาที่ดินจังหวัดน่าน และองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง เป็นต้น หลายฝ่ายได้ให้ความร่วมมือทั้งวิทยากร ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดอยู่บ้างในรายละเอียดในภาคปฏิบัติ ซึ่งก็ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้ว เช่นกรณี เด็กนักเรียนระดับอนุบาลไม่สามารถแยกแยะขยะที่ย่อยสลายได้หรือย่อยสลายไม่ได้จากข้อความที่เขียนติดไว้ที่ถังขยะปรับเปลี่ยนมาใช้สีแดงเป็นสัญลักษณ์แทนถังขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ และสีเขียวเป็นสัญลักษณ์แทนขยะที่ย่อยสลายได้ ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 รูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

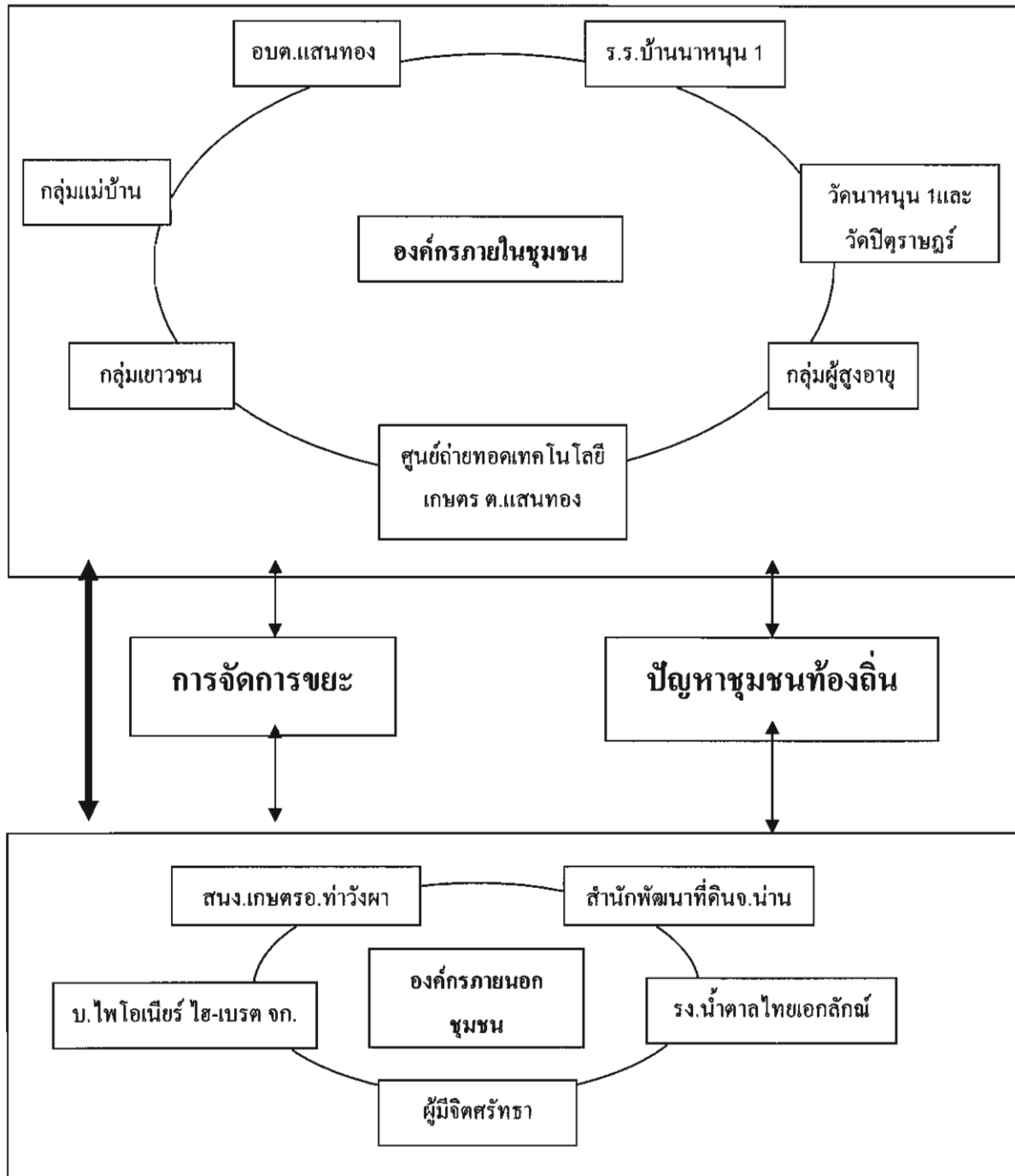

3.3 เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะของชุมชน

การจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เริ่มต้นจากปัญหาขยะของชุมชนในพื้นที่ตำบลแสนทองที่ทวีความรุนแรงขึ้น จึงได้มีการร่วมมือจากโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 และองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองในการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้มีการเชื่อมโยงขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) โดยได้รับการอนุมัติให้ดำเนินโครงการเพื่อหารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการคือ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ้อ และได้เริ่มดำเนินการในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2546 เป็นต้นมา

ในระหว่างการดำเนินการศึกษาวิจัยร่วมกันนั้น ได้รับความร่วมมือในการจัดการขยะของชุมชนจากหลากหลายองค์กรทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบลแสนทอง สำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา สำนักพัฒนาที่ดินจังหวัดน่าน กลุ่มหมอดินตำบลแสนทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่านเขต 2 ผู้นำในตำบลแสนทอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรชาวไร่แสนทอง วัดบ้านนาหนูน 1 และวัดปิตุราชภูร์ บริษัทห้องร้านต่าง ๆ เป็นต้น จนเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะและขยายผลสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิเครือข่ายความร่วมมือได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการขยะของชุมชน

3.4 แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการขยะของชุมชนที่ยั่งยืน

จากสรุปรูปแบบการจัดการขยะของชุมชน ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2547 แล้วยังมีการประชุมวางแผนทางในการเคลื่อนงานเพื่อให้เกิดการขยายผลและให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน ในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2547 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ซึ่งได้ร่วมกันวางแผนทางในการขับเคลื่อนดังนี้

1. ให้มีการจัดประกวดหมู่บ้านสะอาดและครัวเรือนสะอาด ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2547 เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวและจัดการขยะที่ถูกวิธีอย่างต่อเนื่องและเป็นการประเมินผลร่วมกัน
2. การนำรูปแบบการจัดการขยะในชุมชนเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ไปทดลองใช้ในชุมชนอื่นในตำบลแสนทอง
3. ได้จัดตั้งคณะกรรมการกำกับการจัดการขยะของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ อสม. และอาสาสมัครตัวแทนนักเรียน พร้อมทั้งจัดแบ่งพื้นที่ในการกำกับติดตาม

ตอนที่ 5 ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการขยะของชุมชน

จากการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า การดำเนินงานสามารถดำเนินได้ตามวัตถุประสงค์ แต่ยังต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป โดยกระบวนการทำงานร่วมกันกับชุมชนและองค์กรต่าง ๆ จุดที่ชุมชนท้องถิ่นหรือผู้ที่ทำการศึกษาในประเด็น "การจัดการขยะ" ควรพิจารณาและคำนึงถึงคือ

1. **ความเข้มแข็งของชุมชน** ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีศักยภาพที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน มีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกันทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และเศรษฐกิจ ประชาชนชาวบ้านมีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน
2. **การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** เป็นจุดที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ที่เห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาขยะ สิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างจริงจัง และให้การสนับสนุนการดำเนินการด้านต่าง ๆ อย่างเต็มกำลังและต่อเนื่องและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับองค์กรท้องถิ่น

3. **ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันและกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา หากชุมชนมีกิจกรรมทั้งส่วนรวมและปัจเจกบุคคล โรงเรียนมักจะเข้าไปร่วมกิจกรรมช่วยเหลือทุกครั้ง ทำให้ชุมชนมีเจตคติที่ดีกับโรงเรียน ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนเป็นอย่างดี

4. **การหนุนเสริมขององค์กรท้องถิ่น** ในการดำเนินการแก้ไขปัญหายะยะของชุมชนซึ่งเป็นปัญหาที่ใหญ่และการแก้ไขค่อนข้างลำบาก มีผลกระทบกับชุมชนที่รุนแรง ดังนั้นการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องมีการเชื่อมประสานความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอก เข้าหนุนเสริมในด้านของทรัพยากรบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นระบบและเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนและยังเชื่อมโยงความร่วมมือสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ของชุมชนได้ต่อไป

ตอนที่ 6 กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนจากการทำงาน

การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันแก้ไขปัญหายะยะที่กำลังทวีความรุนแรง เป็นวิกฤตการณ์ของชุมชนไม่สามารถจัดการได้จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จึงได้ร่วมมือกันจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน ในระหว่างทางที่ดำเนินงานนั้นได้สร้างการเรียนรู้ใหม่จากประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เกิดเป็นบทเรียนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งคณะผู้วิจัยอยากนำเสนอบอกเล่าประสบการณ์การทำงานและบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานร่วมกันดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้

[การดำเนินงานของคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเริ่มตั้งแต่การสร้างความตระหนักให้กับชุมชน การค้นหาปัญหา การศึกษาบริบทชุมชนและโรงเรียน การตรวจสอบข้อมูล การจัดเวทีเสวนา การจัดทำรูปแบบการจัดการขยะ การนำรูปแบบมาทดลองใช้ การศึกษาดูงานเพื่อพัฒนารูปแบบ การติดตามผล และการสรุปรายงาน กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ส่งผลดีต่อการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ชาวบ้านได้มองเห็นปัญหาของตนเองชัดเจน และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในภายในชุมชนในเรื่องการจัดการขยะและปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอกชุมชนทั้งที่ได้ไปศึกษาดูงานและคณะที่มาศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน]

การดำเนินงานคณะทำงานใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสอบถาม การสัมภาษณ์ (แบบไม่เป็นทางการ) การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเมื่อมีกิจกรรมประจำหมู่บ้านหรืองานส่วนบุคคล เช่น เทศกาลเทศน์มหาเวสสันดรชาดก งาน 5 เป็น (งานวันขึ้นธาตุเจดีย์) งานมงคลแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานบวช ตลอดจนการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านที่มีอยู่เป็น

ประจำอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และการร่วมกิจกรรมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองที่มักจะมีโครงการและกิจกรรมที่สัมพันธ์กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเก็บข้อมูลลักษณะดังกล่าวมักจะได้ข้อมูลที่ชัดเจน เพราะผู้ให้ข้อมูลไม่เกรง ไม่รู้สึกว่าจะถูกสอบถาม มีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ แต่จะเริ่มต้นที่การสนทนาโดยคณะทำงานมักจะเป็นผู้เปิดประเด็นตามที่ตั้งเป้าไว้

ส่วนการเก็บข้อมูลของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 คณะทำงานได้ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนทั้งด้านวิชาการ บุคลากร กิจกรรมนักเรียน อาคารสถานที่ และงานสัมพันธ์ชุมชน จากข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนและข้อมูลในส่วนต่าง ๆ เช่น แผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณแบบ PBB แผนกลยุทธ์ ธรรมนูญโรงเรียน รายงานการจัดการศึกษาประจำปีการศึกษา เป็นต้น

2. บทเรียนจากการทำงาน

สิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ ชุมชนบ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากมาประมาณ 200-600 ปี เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มลำนํ้า ได้อาศัยน้ำประกอบอาชีพการเกษตรและพยายามพัฒนาการเกษตรแบบดั้งเดิม จนเข้าสู่การเกษตรภาคอุตสาหกรรมครัวเรือน อุตสาหกรรมขนาดเล็กได้ดีพอสมควร สังเกตได้จากมีลานตากผลผลิตทางการเกษตร มีโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมขนาดครัวเรือนและขนาดเล็ก มีโรงงานขนาดเล็ก เช่น โรงงานสีข้าวโพด โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงงานผลิตไม้กวาดดอกหญ้า โรงงานอบลำไย เป็นต้น

ชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีสภาพทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยอยู่ในระบบปานกลางถึงค่อนข้างดี ส่วนบ้านพ่ออยู่มีสภาพอยู่ในระบบปานกลาง

ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งสองชุมชนเคยได้รับผลกระทบของการแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า ประชากรในวัยแรงงานเสพยาบ้า จนทำให้ครอบครัวแตกแยก หลายครอบครัวต้องหย่าร้างกันไป ก่อให้เกิดการชะงักในการพัฒนาชุมชน มีปัญหาการลักขโมย การใช้ความรุนแรงเพิ่มขึ้น แต่เมื่อภายหลังรัฐบาลให้เอาจริงเอาจังกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดยาบ้าตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา ชุมชนบ้านนาหนูน 1 และชุมชนบ้านพ่อได้รับการแก้ไขบำบัดจากศูนย์ขวัญน่าน ซึ่งเป็นศูนย์พัฒนาอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทำให้ชุมชนได้เข้าสู่ภาวะปกติได้

สิ่งที่เรียนรู้จากการศึกษาข้อมูลโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาทั้งด้านวิชาการ อาคารสถานที่ และการบริหารทั่วไป เป็นโรงเรียนที่ได้รับการกล่าวขวัญทางด้านวิชาการว่าอยู่ในระดับแนวหน้าของอำเภอท่าวังผา เป็นโรงเรียนที่ได้รับการประเมินในระดับคุณภาพมาตรฐาน ระดับดีเลิศ 11 มาตรฐาน ระดับปานกลาง 3 มาตรฐาน จากสำนักรับรอง

มาตรฐาน (สมศ.) ครั้งที่ 1 เป็นโรงเรียนส่งเสริมการอ่านยอดเยี่ยมประจำปีการศึกษา 2545 และเป็นโรงเรียนหนึ่งคุณภาพหนึ่งตำบลประจำปีการศึกษา 2545-2546

จากการเข้าไปศึกษาสภาพโรงเรียนและชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ทำให้ทั้งโรงเรียนและชุมชนเกิดการตื่นตัวในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม การรักษาความสะอาด ได้มีการจัดวางแผนการดำเนินงานเขตสรีรศึกษาคความสะอาดโรงเรียนใหม่ และขยายเวลาการทำงานเขตสรีเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของชุมชนในเขตบริการได้สนับสนุนแนวคิดของโรงเรียน หลายครัวเรือนได้เสนอแนะการจัดการขยะในครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ

จากการศึกษาข้อมูลวิกฤตการณ์ปัญหาขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 และชุมชนใกล้เคียง โดยการศึกษาเอกสารการดำเนินการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง การเข้าร่วมประชุมแก้ไขปัญหaxyกับชุมชนเป้าหมาย การสอบถามผู้จัดเก็บขยะชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ได้เรียนรู้ถึงแหล่งที่มาของขยะ ที่ส่วนใหญ่มีมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน การแก้ไขปัญหaxyของชุมชนได้มีการรวมตัวกันจัดการปัญหาของตนเอง แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งสังเกตจากการเปลี่ยนแปลงผู้จัดเก็บอยู่เป็นประจำทุกปี อันเนื่องมาจากการไม่มีการจัดการขยะที่เหมาะสมทั้งผู้ทิ้งขยะและผู้จัดเก็บขยะ ผู้ทิ้งไม่มีภาชนะสำหรับใส่ขยะ ไม่มีการแยกขยะ จึงสร้างปัญหาแก่ผู้จัดเก็บ ส่วนผู้จัดเก็บยังไม่มีควมรับผิดชอบหน้าที่เท่าที่ควร เช่น ไม่ตรงต่อเวลาในการจัดเก็บ ไม่จัดเก็บให้ครบหมดทุกครัวเรือนที่ใช้บริการ ปัญหaxyจึงกลายเป็นปัญหาที่หมักหมม เข้าสู่ภาวะวิกฤตที่ต้องได้รับการจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไขเมื่อคณะทำงานได้เข้าไปเก็บข้อมูลจึงได้รับการคาดหวังจากชุมชนไว้สูงพอสมควร

การสอบถาม การสังเกต ร่วมประชุมสัมมนา สนทนาพูดคุย นิเทศติดตามโครงการ และการร่วมลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหaxyของชุมชน ทำให้ได้เรียนรู้ว่าชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นชุมชนที่พร้อมสำหรับการพัฒนา จากการได้ลงคลุกคลีกับชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านมีความตื่นตัวสำหรับการพัฒนาและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทุ่มเทอย่างเต็มที่ หากผู้นำพัฒนาที่มีความจริงใจและโปร่งใส สังเกตได้จากการให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 อยู่ในสภาวะที่เอื้ออำนวย มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการเกษตร และมีความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถดึงบุคลากรจากหน่วยงานอื่นมาร่วมปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เช่น สำนักพัฒนาที่ดินจังหวัดน่าน สำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา เป็นต้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้อีกประการหนึ่งคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในพื้นที่ ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาขยะเป็นอย่างมาก เพราะการแก้ไขปัญหaxyขยะเป็นเป้าหมายหลักขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ผลอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการดำเนินการร่วมกันก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองบรรจุแผนปฏิบัติการต่าง ๆ เกี่ยวกับการสนับสนุนการสานต่อการแก้ไขปัญหaxyขยะไว้ในแผนงบประมาณปัจจุบัน

[สิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ ที่อยากถ่ายทอดให้ผู้ที่จะทำงานวิจัยในลักษณะนี้ คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะปัญหaxyขยะเป็นปัญหาที่ใครคนใดคนหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะดำเนินการเพียงลำพังแล้วประสบความสำเร็จแทบจะเป็นไปไม่ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งที่อยู่ในชุมชนและนอกชุมชน]

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลกระบวนการ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและศักยภาพชุมชนและโรงเรียนในการจัดการแก้ไขปัญหาขยะ และเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

วิธีดำเนินการเริ่มจากการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน กระตุ้นจิตสำนึกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาขยะ ร่วมกันศึกษาสภาพ ศักยภาพของชุมชนและโรงเรียนที่เกี่ยวกับการจัดการขยะ ศึกษาสถานการณ์ปัญหาของขยะ เพื่อเป็นข้อมูลในการหาแนวทางการจัดการขยะของชุมชนไปสู่การทดลองปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงให้ได้รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน

กระบวนการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีโรงเรียนเป็นกลไกหลักในการดำเนินการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง ซึ่งจะดำเนินการในตำบลแสนทองโดยนาร่อง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านพ้อ หมู่ที่ 3 และบ้านนาหนูน 1 หมู่ที่ 1 ส่วนการนำเสนอข้อมูลในเนื้อหาจะเป็นเชิงพรรณนาและอ้างอิงข้อมูลเชิงปริมาณบางส่วน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ต่อชุมชนบ้านนาหนูน 1 ชุมชนบ้านพ้อ และหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลแสนทอง รวมถึงชุมชนนอกพื้นที่ที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. สภาพบริบทของโรงเรียนและชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

ชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มลำนํายาวและลำนําริม เป็นคนพื้นเมืองล้านนา ใช้ภาษาล้านนาเป็นภาษาสื่อสารในชีวิตประจำวัน มีประชากรประมาณ 2,000 คน ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม

เป็นหลัก สภาพทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางส่วนน้อยถึงค่อนข้างยากจนเป็นส่วนใหญ่ ผู้คนวัยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสามารถอ่านออกเขียนได้ ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนา พุทธ เป็นชุมชนที่อยู่ในระหว่างการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะบ้านนาหนูน 1 ซึ่งถือได้ว่าเป็น หมู่บ้านขนาดใหญ่หมู่บ้านหนึ่งในตำบลแสนทอง การปกครองมีผู้ใหญ่บ้าน (บ้านนาหนูน 1) และ กำนัน (บ้านพ่อ) เป็นผู้นำชุมชน และมีการรวมกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อทำกิจกรรมการพัฒนา เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มน้ำพริกلاب กลุ่มหมอดิน กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ แสนทอง เป็นต้น

โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง เปิดการเรียนการสอน 2 ระดับ คือ ระดับ อนุบาล และประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีเขตบริการ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ เป็นโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนหนึ่งตำบลหนึ่งคุณภาพ โรงเรียนเครือข่ายยุทธศาสตร์ความดี โรงเรียนโครงการประสานใจถวายในหลวง ฯลฯ ซึ่งโรงเรียนได้บริหารจัดการแบบ SBM เน้นให้ทุก ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม จนโรงเรียนได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานต้นสังกัด และองค์การบริหาร ส่วนตำบลแสนทองให้เป็นแกนนำในการพัฒนาหลายด้านของตำบลแสนทอง

2. สภาพการจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

ปัญหาขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เริ่มมีความรุนแรงขึ้นเมื่อชุมชน ได้ขยายเพิ่มมากขึ้น ผู้คนมีจำนวนมากขึ้น วิถีชีวิตประจำวันเปลี่ยนไป ฤดูกาลปลูกได้เข้ามามี บทบาทแทนใบตอง ขยะที่ย่อยสลายไม่ได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ชุมชนได้มีการแก้ไข โดยการว่าจ้างให้มีการจัดเก็บขยะนำไปทิ้งในป่าสงวนของหมู่บ้าน ซึ่งก็สามารถแก้ไขปัญหาได้ เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ก็ยังมีปัญหาอื่นติดตามาอีก เช่น ผู้จัดเก็บขยะไม่มาจัดเก็บตาม ระยะเวลาที่กำหนด การจัดเก็บขยะไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกหลังคาเรือน ไม่มีภาชนะถังขยะสำหรับ จัดเก็บทำให้ขยะเรี่ยราด เป็นต้น ประการสำคัญขยะยังคงเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ขยะไม่ สามารถนำไปทิ้งในหลุมได้เนื่องจากถนนลื่น เป็นหลุมบ่อ บางจุดหมู่บ้านที่ดูแลป่าสงวนไม่ให้นำไปทิ้ง สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก โรงเรียนเองก็ประสบปัญหาขยะ เช่นเดียวกับชุมชนเพียงแต่ไม่ถึงขั้นวิกฤต เนื่องจากโรงเรียนได้มีการแยกขยะและมีหลุมขยะเป็น ของตนเอง สามารถจัดการขยะที่ย่อยสลายได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

3. รูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขต บริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

การแก้ไขปัญหาขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้าน นาหนูน 1 นั้นโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันจัดเวทีเสวนาเพื่อสร้างความตระหนัก ศึกษาสภาพ ปัจจุบันของปัญหาขยะ แล้วจึงได้นำมาจัดเวทีเสวนาจัดทำแนวทางการจัดการขยะ 2 รูปแบบ คือ

3.1 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ได้แก่ พื้นที่บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาขยะในครัวเรือน มีวิธีการเริ่มตั้งแต่การคัดแยกขยะออกเป็น 2 ประเภท คือ ขยะที่ย่อยสลายได้และขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ โดยขยะที่ย่อยสลายได้จะจัดการโดยนำไปจัดทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และทิ้งในถังขยะเพื่อรอให้ผู้จัดเก็บนำไปทิ้งในหลุม ส่วนขยะที่ย่อยสลายไม่ได้จะจัดการโดยการแยกชนิดเพื่อนำมาขายที่ธนาคารขยะ ส่วนที่เหลือที่ขายไม่ได้ก็ทิ้งในถังขยะรอให้ผู้จัดเก็บนำไปทิ้งในหลุมขยะ

[กระบวนการดำเนินการตามรูปแบบ จะเริ่มจากการแบ่งพื้นที่การดำเนินการเป็น 2 แห่ง คือ บ้านนาหนูน 1 และบ้านพ่อ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ประธานแม่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ตัวแทนนักเรียน และคณะทีมวิจัย ทำหน้าที่กำกับติดตาม ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ โดยมีเป้าหมายครอบคลุมทุกหลังคาเรือน โดยแบ่งโซนตามพื้นที่โซนละ 10 หลังคาเรือน ให้นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบติดตามการดำเนินงาน และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองในการจัดทำโครงการรองรับต่าง ๆ เช่น โครงการประกวดหมู่บ้านสะอาด โครงการประกวดครัวเรือนสะอาด โครงการจัดทำปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ และโครงการจัดหาดังขยะแจกแก่ครัวเรือนในพื้นที่]

3.2 รูปแบบการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการจัดการขยะในชุมชน โดยมีการคัดแยกขยะเป็น 2 ประเภท คือ ขยะที่ย่อยสลายได้และย่อยสลายไม่ได้ แต่ในรายละเอียดของการจัดการรูปแบบของโรงเรียนจะละเอียดแยกย่อยเพื่อเชื่อมโยงกับการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นไปที่การนำไปบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษาทุกระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แทบทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรเดิม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะวิชางานเกษตร งานบ้าน งานประดิษฐ์ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการดำเนินการตามรูปแบบ โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึกร่วมให้นักเรียนสร้างให้นักเรียนรู้จักการคัดแยกขยะ โดยเชื่อมโยงและบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 8 สาระ คือ ภาษาไทย (การฟัง พูด อ่าน เขียน) คณิตศาสตร์ (การชั่ง บวก ลบ คูณ หาร การทอนเงิน) วิทยาศาสตร์ (โครงการสิ่งประดิษฐ์จากเศษวัสดุ) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ความรับผิดชอบ ความสามัคคี การประหยัด อดออม ฯลฯ) สุขศึกษาและพลศึกษา (สุขบัญญัติ 10 ประการ) ภาษาต่างประเทศ (คำศัพท์ ฯลฯ) ศิลปะ (ภาพติดปะ งานประดิษฐ์ของเล่นจากเศษ) และการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี]

โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย นักเรียน คณะครู และนักการภารโรง ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ธนาคารขยะ ศูนย์เรียนรู้การจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 และงานเขตสีในโรงเรียน ซึ่งนักเรียนในแต่ละกลุ่มจะมีกิจกรรมเป็นของตนเองปฏิบัติทุกวัน ๗

4. ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการขยะของชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

จากการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า การดำเนินงานสามารถดำเนินได้ตามวัตถุประสงค์ แต่ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องและได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป โดยกระบวนการทำงานร่วมกันกับชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการขยะของชุมชนมีปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อจัดการร่วมกันคือ ความเข้มแข็งของชุมชน การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการหนุนเสริมขององค์กรท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอก ซึ่งปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานและความยั่งยืนของการจัดการขยะภายในชุมชน

5. กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนจากการทำงาน

กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน กระตุ้นจิตสำนึกร่วมกันในการแก้ไขปัญหาขยะ ร่วมกันศึกษาสภาพ ศักยภาพของชุมชนและโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการขยะ ศึกษาสถานการณ์ปัญหาของขยะเพื่อเป็นข้อมูลในการหาแนวทางการจัดการขยะของชุมชนไปสู่การทดลองปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงให้ได้รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน

การสอบถาม การสังเกต ร่วมประชุมสัมมนา สนทนาพูดคุย นิเทศติดตามโครงการและการร่วมลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหaxyะกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เรียนรู้ว่าชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 เป็นชุมชนที่พร้อมสำหรับการพัฒนา ชาวบ้านมีความตื่นตัวสำหรับการพัฒนาและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ หุ่นเหอย่างเต็มที่หากผู้นำพัฒนาที่มีความจริงใจ และโปร่งใสเห็นได้จากการความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการศึกษา เช่นเดียวกันโรงเรียนก็ต้องเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมและมีการเชื่อมประสานความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกเพื่อหนุนเสริมในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา และการพัฒนาชุมชน ซึ่งการทำงานเชื่อมประสานความร่วมมือจะส่งผลโดยตรงต่อพื้นที่ เห็นได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทองซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในพื้นที่ ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหaxyะโดยบรรจุแผนปฏิบัติการต่าง ๆ

เกี่ยวกับการสนับสนุน การสานต่อการแก้ไขปัญหายะไว้ในแผนงบประมาณปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนให้ยั่งยืนต่อไป

สิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ที่อยากถ่ายทอดให้ผู้ที่จะทำงานวิจัยในลักษณะนี้ คือ การสร้างเครือข่าย เป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะปัญหายะเป็นปัญหาที่ใครคนใดคนหนึ่งกลุ่มใดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะดำเนินการเพียงลำพังแล้วประสบความสำเร็จแทบจะเป็นไปไม่ได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งที่อยู่ในชุมชนและนอกชุมชน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหายะได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

6. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนและทีมวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการขยะในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในครั้งนี้ ถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการแก้ปัญหาชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงานการศึกษาที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ทำให้ทั้งโรงเรียนและชุมชนได้รับผลประโยชน์เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งสองฝ่าย

ชุมชนได้รับรู้ปัญหาสำคัญที่ใกล้ตัว และได้เรียนรู้ร่วมกันในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยอาศัยโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันทางปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นแกนนำ เป็นพี่เลี้ยงคอยชี้แนะ และกระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นศักยภาพของตนเองในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหายะอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาค)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่เห็นเป็นรูปธรรมคือ โรงเรียนสะอาดขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายะของตนเอง โดยนำปัญหามานำมาบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอน ในขณะเดียวกันก็ได้แก้ไขปัญหายะของโรงเรียน ประการสำคัญโรงเรียนได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นำปัญหาของชุมชนมาสู่การเรียนการสอนเพื่อการจัดการที่เหมาะสมและยั่งยืน

ส่วนทีมวิจัยได้มีการพัฒนาการหลาย ๆ ด้าน อันเป็นผลมาจากการได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการวิจัย การมีโอกาสได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนการมีโอกาสร่วมกันทั้งการต้อนรับคณะผู้เดินทางมาศึกษาดูงานและการได้รับเชิญเป็นผู้เสนอผลงานวิจัย เช่น โรงเรียนบ้านน้ำแปง โรงเรียนรัชฎาภิเศก เทศบาลตำบลสบกอน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การวิจัยการศึกษารูปแบบการจัดการขยะในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ในครั้งนี้สามารถจัดการกับปัญหาขยะได้ในระดับหนึ่ง สิ่งที่จะต้องควรคำนึงในการดำเนินงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการขยะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ค่อนข้างเชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริงเกิดความยั่งยืนในการจัดการ จึงขอเสนอแนะเพื่อเพิ่มเติมดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลบริบทของพื้นที่เป้าหมายจะต้องให้ชัดเจนครอบคลุมทุก ๆ ด้านเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับดำเนินการจัดการขยะที่จะต้องเชื่อมโยงกับหลาย ๆ ด้าน
2. การจัดการขยะในครัวเรือนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่จะต้องใช้เวลาพอสมควรที่จะต้องนำรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมไปใช้จนเกิดเป็นสุขนิสัย (จิตสำนึกร่วม) ทุกคนในครอบครัวจึงจะเกิดความยั่งยืนได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัญหาขยะเป็นปัญหาร่วมกันที่ทุกฝ่ายจะต้องหันหน้าเข้าหากัน ร่วมกันจัดการแก้ไข จะทิ้งให้เป็นภาระแก่คนใดคนหนึ่ง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ทุก ๆ ส่วนต้องหันหน้ามาช่วยกันแก้ไขบนพื้นฐานความสามารถของหน่วยงานหรือองค์กรของตนเอง แต่มีเป้าหมายอันเดียวกันคือการจัดการขยะแบบยั่งยืน อันได้แก่ฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. สถาบันครอบครัวจะต้องพยายามใช้วิถีชีวิตในครัวเรือนให้มีขยะน้อยที่สุด โดยเฉพาะขยะที่ย่อยสลายไม่ได้
2. สถาบันการศึกษา สถานีนอมาัย โรงพยาบาล จะต้องปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีแก่นักเรียน นักศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม
3. องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักด้านการพัฒนาของตำบล จะต้องตระหนักถึงปัญหาขยะและให้ความสำคัญเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากการให้ความสำคัญเพียงสิ่งก่อสร้างเป็นหลัก
4. การจัดการแก้ไขปัญหามลพิษซึ่งถือว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข แต่ในระดับอำเภอและจังหวัดยังขาดไม่มีเจ้าภาพหลักในการจัดการอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงสมควรมีผู้รับผิดชอบในระดับอำเภอและจังหวัด

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การดำเนินการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตบริการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ครอบคลุมพื้นที่จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านนาหนูน 1 หมู่ที่ 1 และบ้านพ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลแสนทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งในสภาพเป็นจริงแล้วยังมี

หมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลแสนทองอีก 6 หมู่บ้าน ที่ประสบปัญหาขยะอยู่ในขั้นวิกฤตเช่นเดียวกันซึ่งกำลังรอรับการช่วยเหลือให้ต่อยอดโครงการการจัดการขยะ ขยายผลไปยังหมู่บ้านอีก 6 หมู่บ้าน หลายหมู่บ้านมีบริบทที่คล้ายคลึงด้านภูมิศาสตร์คือ อยู่ติดกับป่าเขา มีพื้นที่สำหรับจัดการขยะ ภายในบริเวณสวนหลังบ้าน เหมือนสมัยอดีตได้อย่างสะดวกสบาย แต่ก็ยังมีการขุดตัดเส้นทางเข้าสู่ป่าเพื่อขุดเป็นหลุมทิ้งขยะอีก ซึ่งเป็นการจัดการขยะที่น่าจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขในระยะยาว เพื่อป้องกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่จะถูกทำลายไปโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

บรรณานุกรม

การมีส่วนร่วมของชุมชน.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : <http://www.nrtc.thaigov.net/bot2.htm>

การบริหารแบบมีส่วนร่วม.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : <http://202.29.50.202/~learn/learn/course/nung/lesson09-02.htm>

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : <http://www.mylesson.swu.th/dpd533/c4-1.htm-3ok>

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : <http://www.reo11.net/environment/index.php>

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : <http://www.environnet.in.th/evddb/info/waste/waste2.html>

ขยะมูลฝอย.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : http://www.act.ac.th/work_project/act_enviroment/n_01.html

การจัดการขยะ.[ออนไลน์]. (2548). แหล่งที่มา : http://www.ldinet.org/autopage/show_page.php?t=4&s_id=79&d_id=78

ภาคผนวก ก
ภาพกิจกรรมการดำเนินงาน

รูปที่ 1 หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยที่แจ้งทำความเข้าใจกับชุมชน

รูปที่ 2 ผู้ปกครองนักเรียนเข้าร่วมการประชุมชี้แจง

รูปที่ 3 นักเรียนช่วยกันเก็บขยะในโรงเรียนบ้านนาหนูน 1

รูปที่ 4 แกนนำและชาวบ้านนักเรียนเตรียมพื้นที่ทำปุ๋ยหมัก

รูปที่ 5 ผู้ดำเนินการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลสาธิตการทำปุ๋ย

รูปที่ 6 นักเรียนทดลองทำปุ๋ย

โดยมีผู้ดำเนินการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลให้คำแนะนำ

รูปที่ 7 คณะผู้ประสานและเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยฯ
ติดตามความก้าวหน้าของโครงการวิจัย

รูปที่ 8 ประชุมนำเสนอข้อมูลเพื่อร่วมกันหารูปแบบการจัดการขยะฯ

รูปที่ 9 ทำความเข้าใจการดำเนินงานของธนาคารขยะ

รูปที่ 10 ธนาคารขยะของโรงเรียนบ้านนาหนอง 1

รูปที่ 11 คณะผู้วิจัย อบต. ชุมชน ร่วมกันสรุปรูปแบบการจัดการขยะ

รูปที่ 12 ตัวแทน อบต.เสนอของสรุปรูปแบบการจัดการขยะ

ภาคผนวก ข
ประวัติทีมวิจัย

ประวัติทีมวิจัย

หัวหน้าโครงการ การศึกษา	นายชาติรี อุ่นใจ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านนาหนูน 1 พุทธศาสตร์บัณฑิต วิชาเอกบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์	1. ปี 2529 – 2531 เจ้าหน้าที่โครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น (พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) 2. ปี 2531 – 2533 เจ้าหน้าที่โครงการพุทธศาสนากับสันติภาพ (ศูนย์อพยพชาวเขมรชายแดนไทย – เขมร) 3. อาจารย์ 1 โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ 4. อาจารย์ 2 โรงเรียนบ้านปางสำน อ.สองแคว จ.น่าน 5. ครูใหญ่ – อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนบ้านปางสำน 6. อาจารย์ใหญ่ – ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาหนูน 1
ที่อยู่ติดต่อได้	- 184 หมู่ 1 ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140 โทร 09 – 9516838 - โรงเรียนบ้านนาหนูน 1 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน โทร 799153

ทีมงานวิจัย

1. นายเจลิยว ธนะขว้าง	อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านนาหนูน
การศึกษา	ปริญญาตรี ส่งเสริมการเกษตร
ประสบการณ์	1. หัวหน้าฝ่ายอาคารสถานที่ 2. ครูเกษตรโรงเรียน 3. อาสาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้าน
ที่อยู่ติดต่อได้	บ้านนาทราย หมู่ 4 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จังหวัดน่าน 55140 โทรศัพท์ (09) 5565859
2. นายใหม่ ธนะวงศ์	อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านนาหนูน 1
การศึกษา	ปริญญาตรี เทคโนโลยีทางการเกษตร
ประสบการณ์	1. หัวหน้าฝ่ายสัมพันธ์ชุมชน 2. ครูพละ 3. เลขานุการกองทุนเงินล้านบ้านนาหนูน 1
ที่อยู่ติดต่อได้	บ้านนาหนูน 1 หมู่ 1 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140 โทรศัพท์ (054) 799408

3. นายอดุลย์ ไบยา ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาหนูน 1

ประสบการณ์ 1.ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านนาหนูน 1
ที่อยู่ติดต่อได้ บ้านนาหนูน 1 หมู่ 1 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140
(054) 799464

4. นายประเทญ เนตรวีระ

ประสบการณ์ 1.ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง
2.นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง
ที่อยู่ติดต่อได้ บ้านนาหนูน 1 หมู่ 1 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140

5. นายจันทร์ ทายะ

ประสบการณ์ 1. อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านนาหนูน 1
2. อดีตประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านนาหนูน 1
ที่อยู่ติดต่อได้ บ้านนาหนูน 1 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140

6. นายสมพงษ์ บัวอิน

ประสบการณ์ 1. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง
2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านนาหนูน 1
ที่อยู่ติดต่อได้ บ้านพ่อ หมู่ 3 ต.แสนทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน 55140

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายธัญญา	วิเศษสุข	สาธารณสุขอำเภอท่าวังผา
2. นายสุวิทย์	สิงห์ธนะ	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง
3. นายสุรศักดิ์	ชันแปง	กำนันตำบลแสนทอง
4. นายสมเดช	หมื่นจันทร์	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนทอง